БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
НОЯБРЬ
18
ПЯТНИЦА
№ 271 (4755)

Өртээ 20 көп.

БӨГҮН СОЛУНДА:

Академик М. А. Лаврентьевти Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында (1 арын).

СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур (1 арын).

Б. Дорун-оол. — Коммунистиг деп ат дээш демиселде (1 арын).

М. Севен. — Экономиканың айтырыгларынче ханылаар (2 арын).

Малды хүр кыш ажырар (2 арын).

С. Самба-Люндуп. — Алдарлыг башкы (2—3 арыннарда).

Сессияның шиитпири боттанылгада (3 арын).

Е. Шактар-оол. — Чаңгыс директор канчаар боор (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

«Шынның» тени-биле: **Н. Кол.** — Течая кудуп тура... (3 арын).

КУР-да тудуушкун (4 арын).

Азия, Африка улустарының доктаамал организациязының күүскомунуң декларациязы (4 арын).

Мурнуу Вьетнамга болган тура халыышкын дугайында (4 арын).

Бразилияның ажылчы чоннарының улуг тиилелгези (4 арын).

Өскерликчиниң хуу-салымы (4 арын).

Спартакчыларның бирги конференциязы (4 арын).

Күш-культура болгаш спорт (4 арын).

Гватемалада болгаш Никарагуада болуушкуннар (4 арын).

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ ЧУГААЖОККА КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Көдээ ажыл-агыйны моон соңгаар улам хөгжүдериниң өйү келген айтырыгларын шиитпирлээри-биле декабрьда СЭКП ТК-ның Пленумун чыылдырар дугайында дыңнадыгны бүгү чурт улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер база күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле чаа-чаа тиилелгелерже хайныгып үнген.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнуң бүдүүзүнде Россия Федерациязы көдээ ажыл-агыйның кол-кол продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садарының планныг онаалдаларын алдарлыы-биле күүсеткенин СЭКП ТК-га, Совет чазакка илеткээн. Ол өөрүнчүг чедиишкиннерде бистиң областың малчыннарының болгаш хову ажылдакчыларының улуг хуузунуң киргенин областың ажылчы чоннары дүрүм ёзугаар чоргаарал-биле чугаалап турар. Область күрүнеге эът, сүт, дүк садарының планныг онаалдаларын күүсеткен. Ынчанмыже чок мал ажылының продуктуларын, ылаңгыя эът бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле областың колхозтары болгаш совхозтары социалистиг хүлээлгезин ыракта күүсетпээнин айтыры чугула.

Чыл эгезинде канчаар-даа аажок бедик патриотчу байдалын илергейлеп, чаагай хүлээлгелер алгаш ону күүсетпейн баар, чыл төнүп турда янзы-бүрү «чөптүг» чылдагааннар дилээр чоруктар аңаа хамааржыр.

Маңаа чижек кылдыр областың эң тараалаң районнары болур Каа-Хем, Таңды, Бии-Хем районнарын чугаалап болур. Хаван ажылын сайзырадып турган эът бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын 2 катаптан хөй кылдыр күүседирин ол районнарның удуртукчу ажылдакчылары аазап турганнар, а ынчалза-даа ол аазаашкыннар түңнел чок арткан, эът бүдүрериниң-даа, күрүнеге садарының-даа талазы-биле хүлээлгелер күүсеттинмээн. Ылаңгыя Таңды районнуң удуртукчулары эштер Верзилин, Достак-оол олар хаван ажылын сайзырадыр дугайында мурнакчы хаван ажаакчылары эштер Хасаншин, Лузин оларның эгелекчи чоруун деткивээн болгаш бедик хүлээлге алган ол мурнакчыларга безин боттуг дуза көргүспээн. Ооң түңнелинде район 10 муң ажыг хаван оолдарын чедир албайн барган болгаш хаван эъди бүдүрер планын чүгле 21 хуу күүсеткен.

Ол ышкаш Чаа-Хөл районнуң удуртукчулары, СЭКП райкомунуң секретары турган эш Беган, райкүүскомнуң даргазы эш Доржулдай олар бо талазы-биле база-ла чаагай хүлээлгелерни алгаш күүсетпээннер. Чаа-Хөл районунуң эът бүдүрериниң планын чүгле 69 хуу, күрүнеге садарын чүгле 62,9 хуу күүсеткен, ол болза эрткен чылдаазындан 211 тонна куду болган.

Сүттү бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгезин Сүт-Хөл районунуң тергиин болгай күүсеткен. Ол районнуң колхозтары сүт саалдазын көвүдедирден туржук, эрткен чылдың бо үезинде турганындан 117 тонна кудулаткан, күрүнеге сүт садар хүлээлгезин чүгле 73,6 хуу күүсеткен.

Мындыг четпестер областың өске-даа районнарының чамдык ажыл-агыйларында база бар дээрзин айтыры чугула. Партияның болгаш күрүнениң мурнунга чаагай аазаашкын кылып, бедик хүлээлгелер алгаш ону күүсетпейн баары дээрге эң-не төлеп чок чорук болур. — Большевиктерниң сөзү эң-не быжырымчалыг болур, ынчангаш берген сөзүңнү канчап-даа турган ыяавыла күүсет — деп ындыг ажылдакчыларга хамаарыштыр эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын сактыры артык эвес.

Бистиң областа мал болгаш чер ажылының он-он алдарлыг мурнакчылары өзүп үнген. Ооң чижээнге алдарлыг хойжулар Кандан Үрүле, Ооржак Лопсанчап, Монгуш Сандык, Ховалыг Дойлаа, саанчылар Сат Сара, Серафима Баукова, Маады Бичии-уруг болгаш өскелерни-даа чугаалап болур. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш, көдээ ажыл-агыйның моон соңгааргы улам көдүрлүүшкүнү дээш демиселге мурнакчыларның байлак дуржулгазын калбаа-биле пропагандалаар, ону бүгү ниитиниң херээ кылдыр нептерединиң бүгү хемчеглерин алыры партия, совет, комсомол организацияларының, ажыл-агый удуртукчуларының мурнунда кол сорулга болур.

СЭКП ТК-ның Пленумунга төлептиг ужуражыры — ол дээрге көдээ ажыл-агыйны моон соңгаар улам хөгжүдериниң перспективтиг айтырыгларын, район, колхоз, совхоз бүрүзүнге база катап өөренип көөр болгаш ажыглаттынмайн турар чаа курлавырларны илередип тывар, ажыл херекке бар болуп турар четпестерни үндезини-биле чайладырының хемчеглерин алыры болур.

Ооң-биле кады көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери болгаш күрүнеге садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче бүгү күштерни салыр, СЭКП ТК-ның Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир күрүне мурнунга хүлээлгезин күүсетпээн чаңгыс-даа ажыл-агый турбазын дээш бүгү күштерни салыр ужурлуг.

СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур

Чаа аргаларны тып турар

ИРКУТСК. (СЭТА). Чөөн Сибирьниң кыжын эвес харлыг ховуларынга кышкы одарладыышкынны шаг шаандан тура ажыглап келген. Ынчалза-даа «Май 1-ги» совхозтуң малчыннары ол шылгаттынган аргага боттуг чаартыышкынны база кылганнар.

Олар хойларны боду бүткен аналла шөлдерге эвес, а июль айда сула чажып тараан, тускай белеткээн черлерге кадарып, одарладып турарлар. Ынчан суланы чажып каарга, күзүн «зеленка» үнүп келир. Ол хар адаанга кирзе-даа бодунуң чемиштиг шынарларын барык бичии-даа оскунмас. Ынчангаш хар адаанда зеленканы хойлар чиир.

Бо чылын «Май 1-ги» совхозта 1000 ажыг гектар суланы кышкы одар кылдыр, бир кодан хойларга-ла онааштыр — 25—30 гектар кылдыр тараан. Ол арганың эгелекчилериниң бирээзи, хой кадарчызы Ф. С. Высотин СЭКП Иркутск обкомунуң чоокта чаа болган пленумунга хар адааның ногаан чемнериниң ажыктыг дугайын эки чугаалаан:

— Хойлар харны боттарының холдары-биле гимнастаан чүве дег каза-ла бээрлер. Ынчангаш олар аңаа-ла турбайн, үргүлчү шимчээр ужурундан арыг агаарга кончуг сергелең болур. Ногаан чемни бистер сиген, концентраттар, силос-биле аралаштыр чемгерип турар бис. Ынчангаш бо бүгү чорук шаандагызындан дыка эки шынарлыг болгаш чиик үнелиг эътти, дүктү алыр арганы берип турар. Ылаңгыя төрүттүр хойларга болгаш оларның хураганнарынга кышкы одарладыышкын эки салдарлыг болур. Төрүттүнген хураганнар кадык-чаагай, шыдамыккай болгаш торгу дег чымчак дүктүг болур. Бо чылын хой бүрүзүнден-не 4,8 килограмм дүктү кырган мен. Ынчалза-даа хүлээп алырда ол дүктү эң тергиин шынарлыг деп санааш, хой бүрүзүнден-не 6 килограмм дүктү кыргыыр деп шиитпирлээн чүве. Ол ышкаш хой кадарчылары А. Н. Сташков, П. М. Хороших болгаш өскелер-даа хөй дүктү кыргып алганнар.

Эш Высотинниң уламчылааны болза:

— Хойлар доң сула чиггеш, аарып — аскактаар чадавас деп айыылзынып турганнар база бар. Ынчалза-даа практика ол айыылзыныышкынны буруу шапкан болгаш хой харын-даа улам шыдамыккай быжыг болуп, элүрү эвээжээн. Ам үеде совхозта 30 муң хойлар бар, а чаа чыл келирге ооң-даа көвүдээр.

Ниитиниң мал ажылын улам ыңай хөгжүдериниң талазы-биле Коммунистиг партияның салган сорулгаларын боттандырбышаан, «Май 1-ги» совхозтуң ажылдакчылары малдың баш санын өстүрериниң, ооң продуктулуун бедидериниң чаа-чаа аргаларын тып турар. Ажыл-херекти тывыңгыр, чогаадыкчы ёзу-биле көөрүнүң чижектериниң бирээзи — хар адаанда ногаан сулага хойларны откарып чемгерери ол болур.

ЧАА-ЧАА КУРЛАВЫРЛАР

Виктор Теплинскийниң салыышкыны

НИЖНИЙ-ТАГИЛ. (СЭТА). Тагилдиң металлургтары магнитогоржуларның үлегерин ёзугаар бо чылын онаалгага немештир муң-муң тонна шойну, канны, прокатты бүдүрер болгаш ол бүгү пландан дашкаар продукцияны көдээ ажыл-агый машиналарын кылыры-биле хүлээдип бээр деп шиитпирлээн. Тагилчилер боттарының хүлээлгезин күүсеткен. Машина тудугжуларынга 100 ажыг состав металлдарны чоруткан.

Нижний-Тагилдиң комбинадының ийиги мартен цегиниң каң эзилдирикчизи Виктор Теплинский ол фондуга улуг салыышкынын киирген. Күш-ажылынга бедик көргүзүглери болгаш идепкейлиг хөй-ниитижи ажылы дээш мурнакчы каң эзилдирикчизиниң адын цехтиң хүндүлел дептеринде киир бижээн.

Ноябрь 15-тиң эртенинде Виктор Теплинскийниң адының дужунда: «2000» деп чаа сан бижиттинген. Ол болза пландан дашкаар 2000 тонна канны ооң эзилдиргени ол-дур.

— Бистиң бригадавыс СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң ажыттынарынга чедир ам-даа хөй тонна канны көдээ ажыл-агыйга пландан дашкаар эзилдирип бээр — деп, ол чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйга машиналар

ДНЕПРОПЕТРОВСК. (СЭТА). Днепропетровскиниң тудуг машиналары кылыр заводунуң коллективи «ЛД-5 А» дээр күчүлүг лущильник-машиналарны чаарткаш, Рязань болгаш Калинин областарның септелге-техника станцияларынче хуусаазындан дыка эрте чоруткан. Ол машиналар бир шакта 3 гектар чедир шөлдү үлдүредип болбаазырадыр аргалыг. Ол бүдүрүлге чериниң тускай эртемниглери болгаш мурнакчы ажылчыннары ук машиналарны кылырын дүргедедири-биле элээн каш техниктиг болгаш конструкциялыг чаартылгаларны кылган.

Нижнеднепропетровскиниң даг-шахта дериг-херекселдерин кылыр заводунда малдың бөдүүн чемнерин үүрмектээринге таарыштырган бедик бүдүрүкчүлүг машиналарны кылып эгелээн. Бир ындыг машина-ла чаңгыс хүнде 30 тонна саванны, сигенни, кукуруза сыптарын хоюдур үүрмектеп кылыр күштүг.

Көдээге шефчи дузаламчы

ЯРОСЛАВЛЬ. (СЭТА). Машина дугуй кылыр заводтуң ажылчыннары болгаш тускай эртемниглери Первомайск районда боттарының шефтеп турары суурларынга улуг дузаны көргүзүп турар. Олар колхозтарның ийи клубтарын, чеди чыл школазын болгаш малдарга он ажыг кажаалар тудуп тургузарынга дузалашкан. Заводка камнап алган чиг-эттерден машиналар дугуйларының 40 муң ажыг бөлүктерин пландан дашкаар кылгаш, чүдүрүп чоруткан.

Мотор заводунуң коллективиниң шефчи дузаламчызының күжү-биле Борисоглеб районда колхозтарның беш механиктиг мастерскаяларын тургускан.

Областың Ярославль, Рыбинск, Углич болгаш өске-даа хоорайларының үлетпүр бүдүрүлгелери СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур белеткелди күштелдирбишаан, көдээге шеф дузаламчызын калбартып, колхозтарны мурнакчы техника-биле хандырып турар.

Приморск крайның партия активиниң хуралы

ВЛАДИВОСТОК. (СЭТА). Приморскиниң көдээ ажыл-агыйы улам быжыктышаан, хөгжүп турар. Бо чылын ийиги болгаш үшкү кварталдарның түңнелдериниң талазы-биле мал ажылын хөгжүдеринге чедиишкиннери дээш РСФСР-ниң шилчиир Кызыл тугун ийи удаа крайга тывыскан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларынга чоннуң хереглелин боттары долузу-биле хандырар дээш көдээниң ажыл-ишчилери демисежип турар. Ынчангаш чаа-чаа черлерни ажыглалга киирериинче улуг кичээнгейни салган. Чүгле сөөлгү ийи чылдарда безин 50 муң гектар ажыг чаа черлерни тарып, ажыглалга киирген. Чоокку үелерде рис тарыыр шөл 100 муң гектар, а соя үнүш шөлү — 200 муң гектар чедир калбарар. Приморск ынчан ол үнелиг культураларның база бир чугула чери болуп чуртка сурагжыыр. Тускай ажыл-агыйның үш улуг трестери тургустунуп турар.

Приморскиниң көдээ ажыл-агыйын улам хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалашкан крайның партия активиниң хуралынга бо бүгүнүң дугайын көрген.

СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга уткуштур хүлээлгелерни күүсединче крайның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилерин хуралдың киржикчилери кыйгырган.

Кызыл хоорайның болгаш районнарның улус судтарынга соңгудар улус шиитгекчилериниң санын доктаадыр дугайында

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпири

«РСФСР-ниң районнарының (хоорайларының) улус судтарының соңгулдаларының дугайында Дүрүмнүң» 16-гы чүүлүн барымдаалааш, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң **шиитпирлээри болза:**

Хоорайның болгаш районнарның улус судтарынга соңгудар улус шиитгекчилериниң санын мынчаар доктаадыр:

1. Кызыл хоорайның улус судунга	3 шиитгекчи.
2. Барыын-Хемчик районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
3. Бай-Тайга районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
4. Чөөн-Хемчик районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
5. Каа-Хем районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
6. Өвүр районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
7. Бии-Хем районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
8. Сүт-Хөл районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
9. Таңды районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
10. Тес-Хем районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
11. Тожу районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
12. Улуг-Хем районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
13. Чаа-Хөл районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.
14. Эрзин районнуң улус судунга	1 шиитгекчи.

Тыва облкүүскомнуң даргазы А. ЧИМБА.
Тыва облкүүскомнуң секретары Г. ИВАНОВ.

Кызыл хоорай.
1960 ч. ноябрь 15.

Тыва автономнуг областың районнарының болгаш хоорайларының улус судтарынга соңгудар улус төлээлериниң соңгулдаларын чорударының хуусаазын болгаш төлээлерниң санын доктаадыр дугайында

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпири

«РСФСР-ниң районнарының (хоорайларының) улус судтарының соңгулдаларын чорудар дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1960 чылдың ноябрь 9-тугу Чарлыынга үндезилээш, база «РСФСР-ниң районнарының (хоорайларының) улус судтарының соңгулдаларының дугайында Дүрүмнүң» 70—71 чүүлдерин барымдаалааш, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң **шиитпирлээри болза:**

1. Тыва автономнуг областың Кызыл хоорай болгаш районнарының улус судтарының улус төлээлериниң соңгулдаларын чорудары хуусаазын 1960 чылдың декабрьның алдыдан он бешке чедир доктаадыр.

2. Хоорай болгаш районнар судтарынга соңгудар улус төлээлериниң санын мынчаар доктаадыр:

1. Кызыл хоорайның улус судунга	150 төлээлер.
2. Барыын-Хемчик районнуң улус судунга	75 төлээлер.
3. Бай-Тайга районнуң улус судунга	75 төлээлер.
4. Чөөн-Хемчик районнуң улус судунга	75 төлээлер.
5. Каа-Хем районнуң улус судунга	75 төлээлер.
6. Өвүр районнуң улус судунга	50 төлээлер.
7. Бии-Хем районнуң улус судунга	75 төлээлер.
8. Сүт-Хөл районнуң улус судунга	60 төлээлер.
9. Таңды районнуң улус судунга	75 төлээлер.
10. Тес-Хем районнуң улус судунга	60 төлээлер.
11. Тожу районнуң улус судунга	50 төлээлер.
12. Улуг-Хем районнуң улус судунга	75 төлээлер.
13. Чаа-Хөл районнуң улус судунга	60 төлээлер.
14. Эрзин районнуң улус судунга	50 төлээлер.

Тыва облкүүскомнуң даргазы А. ЧИМБА.
Тыва облкүүскомнуң секретары Г. ИВАНОВ.

Кызыл хоорай.
1960 ч. ноябрь 15.

Академик М. А. Лаврентьевти Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Математиканы болгаш механиканы хөгжүдеринге шылгарангай ачы-хавыязы, дыка хөй чылдарда эртем-педагогиктиг болгаш эртем-организакчы ажыл-чорудулгалары дээш, төрүттүнген хүнүнден бээр 60 хар харлаанын холбаштыр академик **Михаил Алексеевич Лаврентьевти Ленин** ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1960 чылдың ноябрь 16.

Ровно область. Ново-Здолбуновскиниң цемент заводунда чаа күчүлүг суугуну эптеп кылып турар. Ооң узуну 170 метр, а дооразы 4,5 метр. Ону Сибирьниң хар машина кылыр заводунга кылган. Ону ажыглалга киирерге цемент бүдүрери 2 катап көвүдээр. «Промхимсантехмонтаж» трестиниң № 27 эргелелиниң эптекчилери ында эки ажылдап турар. А. В. Петруковтуң баштаан бригадазы планны ийи, ийи-чартык катап ажыр күүседип турар.

Чурукта: чаа технологтуг шугумнуң электрилиг шүүрлерин эптеп турары.

Фото А. Платоновтуу.

КОММУНИСТИГ ДЕП АТ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

Областың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, совхозтарында, колхозтарында ажылдап турар мурнакчыларның эгелекчи саналдарынга үндезилеттинген коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының саны хүн бүрү көвүдеп турар.

Чүгле эрткен ийи чылдың дургузунда коммунистиг күш-ажыл бригадалары 150, а шалыпчыларның саны 240 кижи четкен. Амгы үеде бисте коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш шалыпчыларының ады дээш 1600 ажыг мурнакчылар демисежип турар. «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хемде сүт-бараан фермазының ады биске эки билдингир. Ооң ажылдакчылары боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин төлептии-биле күүседип, ылаңгыя сүт саалдазын улам-на көвүдедип тургаш, коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алган. Ол коллективтиң кежигүнү комсомолчу Сат Адама бодунуң саанчы ажылынга мергежип, эш-өөрүнүң чаалап алган ол бедик адын төлептии-биле эдилээриниң үлегерин көргүзүп турар. Кажан ферманың чамдык ажылдакчылары кандыг-бир ажыл-херекти күүсетпейн баар таварылгаларда, олар-биле Сат шыңгыы чугаалажып, бригаданың хуралдарынга ол четпестерни эдип-чазаар дугайында айтырыгны тургузуп келген. Ол ышкаш, дашчы Монгуш Ясланың, ажылчын Константин Кукариниң болгаш өскелерниң-даа үлегерлиг ажыл-ижин демдеглээр херек.

СЭКП-ниң Төп Комитеди коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилеринге кыйгырыында партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан бо кайгамчыктыг шимчээшкинни бүгү тала-биле деткип, калбартырын онзалап айыткан болгай. Партияның ол айтыышкынын херек кырынга боттандырар талазы-биле ажылдарны бистиң обласка чаа аргалар-биле чорудуп эгелээн. Кызылдың № 1 АТК-зында партия организациязы (секретары эш Чернов), ВЛКСМ комитеди (секретары эш Бакутин) коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының шимчээшкинин тодаргай удуртуп келген. Ол коллективте 122 кижи составтыг коммунистиг күш-ажылдың 9 бригадалары болгаш 59 шалыпчылар ажылдап турар. Ам 65 ажылчыннарны хаара туткан 7 бригадалар ол алдарлыг атты эдилээр дээш демисежип турарлар. Комсомолчу Захаровка удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадазы бо чылдың тос айларының планын тонна талазы-биле 140 хуу, тонна-километрниң — 142,9 хуу күүсеткен. Ол коллективте тургустунган техниктиг минимумнуң бөлгүмүнге 110 чолаачылар боттарының разрядтарын бедиткеннер. Оларның мындыг эки үлегерин хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң өске-даа коллективтери эдерер ужурлуг.

Ындыг болза-даа бо кайгамчык шимчээшкин бистиң ажыл-агыйывыстың чамдык адырларында ам-даа эки калбарып шыдаваан. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары бо шимчээшкинде эвээш хаара туттунган. Барыын-Хемчик районнуң колхозтарында коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп атты чедип алыр дээш демисежип турар чаңгыс-даа бригада чок. Бо чорук болза ВЛКСМ-ниң Барыын-Хемчик райкомундан аныяктар ортузунга бо талазы-биле тодаргай ажылды чорутпайн келгени-биле тайылбырлаттынар.

«Тыва даг дүгү» тудуг эргелелиниң бүдүрүлгезинде ажылдап турар коммунистиг күш-ажылдың бригадаларынга комсомол райкомунуң болгаш партия организациязының талазындан боттуг дузаны өй-шаанда көргүспейн келген ужурунда, ук бригадаларның ажылы четпес организастаттынган. Коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири деп ат-сураа обласка нептерээн турган Монгуш Кодур-оол сөөлгү үеде күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, арагалаар чорукка хандыкшып база өг-бүле талазы-биле бужулгаш, бригадир хүлээлгезинден дүжүрткен.

Каа-Хем районда коммунистиг күш-ажыл бригадазының адын чаалап алыр дээш чүгле 25 кижи составтыг үш бригада демисежип турар, а коммунистиг күш-ажылдың чаңгыс-даа шалыпчызы чок. Комсомол райкому (секретары эш Дмитриев) бо айтырыгны райкомнуң бюроларынга чугаалажып турган-даа болза, комсомол эге организацияларынга барып, аныяктар ортузунга тодаргай ажыл чорутпайн келген.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының база обласка болган хуралдың түңнелдерин районга шуут таныштырбаан. Ол-ла районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң Мерген, Ленин аттыг колхозтуң төп сүт-бараан фермалары коммунистиг күш-ажыл фермалары деп ат дээш демисежип турар-даа болза, ында ажылдап турар саанчылар алган хүлээлгелерин күүсетпейн келгеннер. Мерген фермазының саанчылары район төвүнде аныяктарның кежээки школазынга өөренип болур аргалыг турда-ла, ол колхозтуң баштаар чери, ында партия, комсомол организациялары оларның өөрениринге чогумчалыг байдалды мынчага чедир тургузуп бербээннер.

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының ады дээш чарышка областың үлетпүр бүдүрүлгелеринде ажылдап турар бүгү аныяктарның 4-ле хуузу киришкен. Бо бедик атты чедип алыры дээш чаңгыс-даа коллектив демисешпейн турары хараадаанчыг. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң, садыгның, ниитиниң чемненилге черлериниң коллективтеринде бо алдарлыг шимчээшкин ам-даа эгелевейн турар чорукту четпес деп демдеглээр херек.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының хөгжүлдезин калбартырынга улус өөредилгезиниң организациялары улуг дузаны көргүзер хүлээлгелиг. Ындыг турда-ла ажылчын болгаш көдээ аныяктарның кежээки школаларын организастаарынга, ук бригадаларның кежигүннерин оларже хаара тудуп кииреринге Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарда улус өөредилге килдистери четпес дузалашкан. Сүт-Хөл районда аныяктарның кежээки школазы ам-даа ажыттынмаан болуп турар.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш шалыпчыларының одуруунче мурнакчы оолдар, кыстарны хөйү-биле хаара тудары, оларның ортузунга кижизиделге ажылын моон соңгаар улам-на экижидери — комсомол организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи болур. Ылаңгыя областың колхоз, совхозтарының аныяктарынга коммунизм дугайында, бистиң чуртувуска коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң хөгжүлдезиниң дугайында, совет кижиниң моральдыг бедик мөзү-шынарының дугайында лекцияларны, беседаларны номчуп, мурнакчылар-биле ужуражылга кежээлерин организастаары чугула. Ындыг кежээлерге кандыг-бир мурнакчының ажылының дуржулгазын дыңнап, ажылдың үлүг-нормазын ажыр күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин кандыг аргалар-биле чедип ап турарын аныяктарга таныштырар ужурлуг.

ВЛКСМ райкомнары болгаш комсомол эге организациялары аныяктар ортузунга кижизиделгениң үстүнде ышкаш өске-даа хевирлериң ажыглаар ужурлуглар. Ынчангаш комсомол организацияларының баш бурунгаар бодап алгаш, чорудуп болур ындыг организакчы болгаш кижизиделгелиг ажылдарынга чер-черниң партия организацияларының удуртулгазын моон соңгаар улам-на экижидери чугула.

В. ДОРУН-ООЛ,
ВЛКСМ обкомунуң секретары.

ЭКОНОМИКАНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНЧЕ ХАНЫЛААР

* * *

Чөөн-Хемчиктиң партия конференциязындан

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң XV партия конференциязы партийжи-политиктиг ажылды ажыл-агыйжы сорулгалар-биле холбаштырар, районнуң партия организациязының ажылын чаа сорулгаларның деңнелинге тургузар талазы-биле СЭКП райкомунуң отчёттуг үеде чорудкан ажылының чамдык чедиишкиннерин демдеглээн.

Партияның XXI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин күүседир талазы-биле отчёттуг үениң дургузунда партия райкомунуң чорудуп келген ажылының дугайында конференцияга илеткел кылган СЭКП райкомунуң бирги секретары эш К. Дилгижек болгаш санал берген эштер тодаргай чугаалап турганнар.

Мал ажылында калбарган чарыштың түңнели

Районнуң ажыл-агыйының кол адыры — малдың баш санын өстүрүп, оон продуктулуун бедидеринче малчыннарның күжүн чөп органызастап, оларның ортузунга масса-политиктиг ажылды калбартканының түңнелинде мал ажылында чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Эрткен чыл-биле деңнээрге бо чылдың ноябрь 1-де район мыйыстыг бода малды 10 хуу, шээр малды 9 хуу, хаванны 7 хуу хөй кылдыр өстүрген. Мал өстүрериниң күрүне планын мыйыстыг бода малдыын 99,1 хуу, хаваннының — 165,7 хуу күүсеткен.

Сүт бүдүрерин көвүдедиринче районнуң партия, комсомол организациялары органызастыг элээн хемчеглерни боттандырып, мал ажылының бо участогунга коммунистерни, комсомолчуларны быжыглаан. 7 — 10 класс дооскан 47 аныяктарны сүт-бараан фермаларынче чыл эгезинде чоруткан. Оон түңнелинде сүт саалдазының деңнели эрткен чылдыындан элээн бедээн. «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук», «Кызыл тараачын», Сталин аттыг колхозтар сүт саалдазын 23,1 — 54,6 тоннага көвүдеткен. Районнуң колхозтарында 65 саанчылар ноябрь эгезинге чедир боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден 1000 ажыг килограмм сүттү саап алган. Инектен-не 1500 — 1800 кг чедир сүт саггаан О. Севилбаа, О. Шанмак («Искра»), Х. Кувискаал, К. Таав («Коммунизмче орук»), М. Хүреш (Ленин аттыг), З. Карасал (Сталин аттыг), Р. Монгуш («Кызыл тараачын»), О. Маспай, Бопуушка, Ангыр («Октябрь 30 чылы») болгаш оон-даа өскелер районда хөй.

Район он айлар дургузунда күрүнеге 1378 тонна сүттү садып, чыл планын 136 хуу, бедиткен хүлээлгезин 97 хуу күүсеткен. Район эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, 365 тонна хөй сүттү күрүнеге саткан. Ленин аттыг, Сталин аттыг, «Большевик», «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артельдери сүт талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин ноябрь 10-да 105—118 хуу күүсеткилээн.

Хойнуң дүккүр чоруун бедидеринче чамдык хемчеглер алдынган. Район күрүнеге дүк садар планын 106 хуу күүседип, эрткен чылга деңнээрге 36 тонна хөйнү саткан. «Большевик», Сталин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтар дүк кыргылдазының хемчээлин дыка көвүдеткен. Хой бүрүзүнден хөй дүк дээш демиселдиң шылгаракчылары районда хөй. Ниитизи-биле 80 ажыг хойжулар кадарган хойларның бирээзинден-не 2 кг ажыг дүктү алган. Оон иштинде сураглыг хойжу М. Сандык ирт бүрүзүнден 6,3 кг, эштер Кончук («Коммунизмче орук»), Шаравии («Искра») олар хой бүрүзүнден 3 — 3,5 кг дүктү алганнар.

Төрүүр 100 баш малга онааштыр хөй мал төлүн алыры-биле бедиткен хүлээлгезинге ээ болуп турар малчыннар эвээш эвес. Районда 102 кадарчылар бригадалары тургустунган. Оларның составында 214 малчыннар кирип турар. Ноябрьга чедир төрүүр чүс хойдан-на 110 — 140 чедир хураган алган 26 хойжулар бар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Лопсанчап 100 хойдан-на 140 хураганны алган. Оон коданында хойлар ам база оолдап турар. Чаш малды мендиге доруктуруп турар Д. Седен, К. Кончук, М. Мешпен-оол, К. Үмер-оол ышкаштарның хүрээлени өзүп орар.

Эрткен чылга деңнээрге район күрүнеге 72 тонна хөй эътти садып, күрүне планын 104 хуу күүсеткен. Эът бүдүрерин көвүдедиринге кол черни куш болгаш хаван ажылы ээлеп турар. Хаван эъдин эрткен чылдыындан үш катап көвүдеткен. Тодаргайлаарга эрткен чылдың 9 айларында 54 тонна хаван эъдин бүдүрген болза, бо чылын ону 159 тоннага чедирген.

Мал ажылының хөгжүлдезинде шыңгыы четпестер

СЭКП райкомунуң бюрозунуң, партия организацияларының мал ажылын хөгжүдер талазы-биле үндүрген шиитпирлериниң күүселдези дээш органызакчы ажылы ам-даа кошкак тургустунганындан ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планын хавандан өскезин район күүсетпээн. Ленин аттыг, «Кызыл тараачын», «Хорум-Даг» колхозтар шээр малдың баш санын өстүрериниң планын чүгле 74—84 хууга чедирген. Бо четпес чоруктуң кол чылдагааны малдың ажаалгазынче, оон хайгааралынче кичээнгейниң кошкак салдынганында. Оон уламындан хөй баш мал когаралга таварышкан. Ноябрь 10-га чедир районнуң колхозтарынга 6522 баш мал, оон иштинде «Хорум-Дагга» 765 баш, «Коммунизмче орукка» 1378 баш, «Искрага», 896 баш, «Кызыл тараачынга» 848 баш мал хораан.

Колхоз бүрүзү чаш мал камгалап алыр хүлээлгезин боттандырбаан. Төрүүр чүс баш малга онааштыр «Кызыл тараачын» колхоз чүгле 53 бызаа, 17 хураган, 9 анай, «Большевик» — 75 бызаа, 43 хураган, 2-ле анай алган чорук илерээн. «Искра» колхоз (даргазы эш Доктугу) сүт саалдазын көвүдедири-биле чаагай хүлээлгени алган болза-даа ында партия организациязы саанчылар ортузунга органызакчы ажылды багай тургусканындан колхоз сүт садар хүлээлгезинге 13 тонналы чедирбейн турар. Ол колхоз хой бүрүзүнден чүгле 1,6 кг дүк алган. «Кызыл тараачын», «Хорум Даг» колхозтар оон дээредевес.

Чадаана кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы (директору эш Сонам) колхозтарның ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге, оон продуктулуун бедидеринге үлегер-чижээн көргүзүп, оларга практиктиг дуза чедирериниң улуу, харын мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле бодунуң хүлээлгезин безин күүседип шыдавайн турар. Станция сүт бүдүрер планын чүгле 53 тоннага чедирген. Район ниитизи-биле 41 тонна сүт садар турда, дуржулга станциязы ам-даа 69 тоннаны садар хүлээлгелиг. Дүк садар планын ол чүгле 72 хуу, а эъттиин —44-ле хуу күүсеткен.

Район күрүнеге эът садар хүлээлгезин 73,4-ле хуу күүсеткен. Оон чылдагааны болза, мал семиртилгезин колхозтарның багай органызастааны-биле тайылбырлаттынар. Район күрүнеге 1800 баш хаванны семиртип садар тургаш. 600 башты ам-даа чедир сатпаан. «Кызыл тараачын» колхоз 190 баш, «Хорум-Даг» — 138 баш хаванны чедир дужаавайн турар.

Ниитиниң мал ажылынга быжыг чем суурy чедир тургустунмаан. Кааңга чылдак туттунгаш, колхозтар мал чеми белеткээриниң планын күүсетпээн. Сиген белеткелиниң планын район 96 хуу күүсеткен деп турган. Ынчалза-даа херек кырында хөй колхозтар ол планы чедир күүсетпейн, күрүнени мегелээн чорук хыналдадан илерээн. Шынында район сиген кезер планын чүгле 71 хуу күүсеткен болуп турар. Ленин аттыг колхоз сиген планын чүгле 10 хуу, «Хорум-Даг» — 20 хуу, «Кызыл тараачын» 46 хуу күүсеткен болган.

Ниитиниң малының үлегерлиг кажаалары ам-даа четче хандырттынмаан. Хой кажаалары тударының планы 70 хуу, а инектии — 47-ле хуу күүсеттинген, эрги кажааларның септелгези ам-даа доозулбаан. Малдың уксаазын экижидер ажыл районда оожум чоруп турар. Хойнуң 74 хуузунуң уксаазы экижиттинген деп турза-даа, нарын дүктүг хойларны ылгаар ажыл чоруттунмаан. Чамдык коданнарда меринос хойлар чурт иштиниң хойлары-биле кады турбушаан. Бо чылын 25000 хойну тарып боозадырының планы дөңгүп-ле 45 хууга чедир күүсеттинген. Районнуң кедээ ажыл-агый инспекциязы (начальниги эш Борисов) мал ажылын эреңгей удуртуп, чүгле кабинединден медээ хураарынга өйлежип келген. Бодунуң удуртулгазында 100 ажыг тускай эртемниглери-биле оон харылзаазы кошкак. Колхозтарже, малчыннарже ол барык-ла барбайн турар.

Суггарылга системазын калбартыр

Эрткен чылга деңнээрге районнуң тарылга шөлү 14 хуу, оон иштинде кызыл-тастың — 19 хуу калбарган. Тарылганың планын район 102 хуу күүсетсе-даа, ону колдуунда суггат чок черге чоруткаш, кандаашкынның уржуундан чегенчиг дүжүт алган.

Суггарылга системазы районда барык хагдынган, 6000 ажыг гектар суггарып болур шөлдер шуут ажыглаттынмайн турар. «Хорум-Даг». Ленин аттыг, «Большевик», «Кызыл тараачын» колхозтарның девискээрлеринде ажыглаттынмайн турар суггаттыг черлерни хараган болгаш өске-даа үнүштер дуглай бергилээн. Оларны аштап арыглаар күштер бар турда-ла партия организацияларының талазындан ол ажылче массаны органызастаарынче кичээнгейни салбайн келгенин конференцияның киржикчилери четпес деп демдеглээннер.

СЭКП райкому, райкүүском болгаш кедээ ажыл-агый инспекциязы районнуң мал болгаш чер ажылын хөгжүдер херекке оперативтиг удуртулганы четпес боттандырып келген. Партия райкому, оон бюрозу удуртулганың аргазын сайзырангайжыдар дугайында СЭКП ТК-ның негелделерин чедир күүсетпээн.

Идеологтуг ажылдың чорудулгазында шыңгыы четпестер чайлаттынмаан. Партия чырыдыышкынында, лекция пропагандазында агитас-массалыг болгаш культура-чырыдыышкын ажылдарында улус өөредилгезинде четпестер хөй деп делегаттар шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Илерээн четпестерни чайладырынче угланган база районнуң партия организациязының мурнунда тургустунган сорулгаларны ажыдыралга боттандырар хемчеглерни айыткан шиитпирни конференция хүлээп алган.

* * *

Конференцияга соңгуткан СЭКП райкомунуң бирги органызастыг пленуму СЭКП райкомунуң бирги секретарынга эш **К. К. Дилгижекти**, ийиги секретарынга эш **М. А. Чешуинни**, секретарынга эш **О. Д. Сиринсону** соңгаан.

М. СЕВЕН.

МАЛДЫ ХҮР КЫШ АЖЫРАР

Кажааларны белеткээн

Бии-Хем районнуң «Хадын» колхозу Хадында сүт-бараан фермазының 300 саар инек кирер кажааларының иштин, даштын септээн, соңгаларын болгаш эжиктерин чылыглаан. Инектерни түр одарладырындан аңгыда, кажааларда тургузу азырап турар.

Колхозчулар бызааларга клеткаларны, кормушкаларны бүрүн септээн, инектер турар эрги 4 кажааларны чаартып, эде туткан. Каък-Хөлде, Арзакта аныяк инектерге 2 чаа кажаа туттунган болгаш хой фермазының улуг кажаазының септелгези доозулган.

Тудуг бригадазы Суглуг-Хемде хой кажаазын септээн, оон аңгыда 700 хой кирер чаа кажааны туткан болгаш өске-даа тудугларны кылган.

Артель мал чеминге 3100 гектар тараа шөлүнүң саванын бөлүп сараттаан. Маңаа механизаторлар В. Алехин, О. Мынын-оол тракторлар-биле саванны бөлеринге эң кызымак ажылдааннар.

С. ДОНГАК.

Мал фермаларында

Тожу районнуң «Май 1-зи» колхозунда төп сүт-бараан, Куштуг-Кежиг фермаларының болгаш Урун-Эрниң, Хам-Сыраның мал кыштагларының септелгези октябрь ортанга чедир доозулган турган. Колхозчулар 9 кажааны дезинфексилээн, Куштуг-Кежиг фермазында 5 чуртталга бажыңын, мал эмнелгезиниң салбырының бажыңын чугайлаан болгаш чаа плиталарны, печкаларны кылган.

Кыштагларже баштай 700 центнер сигенни сөөрткен. Ындыг-даа болза, хой фермазының (бригадири эш Чанчывай) хойжулары ферманың иштин, даштын мырыңай чоокка чедир-ле аштап, арыглавайн, хой кажаазын дезинфексилевээн турган. Урун-Эрде инек кадарчызы Азыраа харысалга чогу-биле 60 центнер сигенни малга төтчегледип чидирткен. Мал чемин камгалалдыг тургузар болгаш камныг чарыгдаар дугайында шыңгыы айтырыг тургустунуп турар.

В. ХҮГБЕК,
колхозтуң мал эмчизи.

Допчу медээлер

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң Кызыл-Чыраада № 3 сүт-бараан фермазының коллективи кышка удур багай эвес белеткенген. Ферманың 200 баш инек кирер улуг, чылыг кажаазының иштин коптаргаш дыдык черлерин чиңгис-биле сыскаан. Ол коданда элээн хөй хемчээлдиг курагг өдек бөлдүнген.

Чаа төрээн инектер азыраар чадагай кажааның тудуун доозуп, ажыглаарынга белеткеп каан.

К. Ойдуп-оол.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң баштаар чери хойжу Кан-оолдуң Базырак дөзүнде кыштаанда 400 баш хой кирер чаа кажааны тудуп, ажыглалда киирген.

К. Дамба.

* * *

Таңды районда «Межегей» совхозта О. Седенбаа сөөлгү 8 чылды улаштыр инек малдап келген. Мурнуку үелерде ол аныяк инектер кадарып турган болза, бо чылын молдурга малдап эгелээн.

Эрткен чайын малчын молдургаларын чүм оъттуг одарларга чайлатканы-биле олар ортумактан өрү семиртилгени алган. Эш Седенбаа кыштаанда 130 баш болдурга кирер кажааны чылыглап септевишаан, ында чурттаар бажыңының септелгезин бүрүн доозуп, чугайлаан.

В. Шойлаа.

Номчукчуларның биске бижип турары

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң хойжузу И. Байыр 1960—61 чылдың кыжынга удур 11 тонна сигенни кезип белеткээн. Кыштаанда чаш хураган турар 2 кажааны чылыглап, септээн болгаш 3 тонна ажыг өдекти бөлүп, кургадып алган.

Д. Очур.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң № 1 сүт-бараан фермазының коллективи чоокта чаа 150 инек кирер ийи улуг кажааларның соңгаларын шилдеп, дыдык черлерин сыскып, малгаштааш, иштин коптарып арыглаан. Ол ышкаш бызаа турар 2 кажааны септеп чылыглааш, иштин чугайлаан.

А. Көкеелей.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунда тудуг бригадазындан 18 кижи бир звено кылдыр үстүп алгаш, чүм оъттуг Саамчырда 600 баш хой кирер чаңгыс аай хевирниң кажаазын ажыглаарынга белен кылдыр дооскаш, ферма эргелекчизи эш А. Кара-оолга хүлээдип берген. Кыштаг тудуунга Биче-оол, Сарыгбай болгаш Сандак олар шудургу ажылдааннар.

Б. Багыт-оол.

4146 ХУРАГАННАР

Эрзин районда «Чаа орук» кедээ ажыл-агый артелиниң хойжулары Н. Самнаң биле Е. Доптан олар он ажыг чылда кады ажылдап келгеннер. Оларның бирээзи 64, өскези — 63 харлыг кырганнар. Хойжулар кады ажылдап келген үезиниң иштинде 4146 хураганнарны төрээн колхозунга өстүрүп бергеннер.

Хойжулар СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш кызымаккай ажылдап тургаш, кыштагладыышкынга бүрүн белеткелдиг киргеннер. Оларның кодан хойлары кончуг эки турарлар.

К. ӨЛЗЕЙ.

Клава Горчакова — Хандагайтыда район эмнелгезиниң дээре акушерказы. Иелер сагыш човангыр кыстан арга-сүмени үргүлчү айтырып келирлер. Клава олар-биле чугаалажыр хостуг шактарны үргүлчү тып алыр. Клава бодунуң ажылынга кончуг ынак болгаш чаа төрүттүнген уруг бүрүзү оран делегейге чүгле тайбыңны көрүп, билген турарынга күзеп чоруур.

Чурукта: Клава Горчакова.

Фото П. Самороковтуу.

15 ажыг муң рубльдиң өлүү

Улуг-Хем районнуң аңчылары 1960 — 1961 чылдың аңныр сезонунда күрүнеге 330 муң рубльдиң аң-өлүүн дужаар ужурлуг. Ол сорулганы күүседири-биле райондан 200 ажыг аңчыларны аъткарып үндүрген.

Ноябрьның баштайгы хүннеринде районнуң белеткелдер конторазынга 15 ажыг муң рубльдиң өлүү хүлээдип алдынган. «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозунда Беган-Хуурак, Ленин аттыг колхозта Ондар Ширин-оол, Ховалыг Чүлдүм, «Күш-ажылдың хостуу» колхозунда К. Шагдыр-оол, К. Хүлер-оол олар 600 — 867 рубльдиң, кижи бүрүзү 100 ажыг диинни өлүрген.

Я. ДОРЖУ.

12.220 өргени узуткаан

К. Горский дайынның бирги бөлүүнүң инвалиди-даа болза аваа олурбайн, ниитиге ажыктыг ажылды кылып чоруур кырганнарның бирээзи. Ол Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунда чурттап, ай санында күрүне пенсиязы 400 рубльди ап турар.

Колхозтуң шөлдерде тараазын чылдың-на үрегдеп, чип турар тараа дайзыны өргелер ам-даа эвээш эвес дээрзин демдеглээр херек. Константин Егорович 1953 чылдан эгелээш 1960 чылга чедир колхозтуң тараа ховуларынга чоруп тургаш, хөй өргелерни узуткап келген, ол-ла үениң дургузунда 12.220 өргени өлүрген. Оон өргелер өлүрер чепсээ —100 ажыг какпалар бар.

Кырган инвалид 1960 чылда 1000 өргени өлүрер деп хүлээлге алгаш, 1430-ну өлүрген, өргелерниң кештерин кооперацияга дужаагаш, оон өртээн ап турар. Он өргени өлүрерге, бир күш-хүнү болур.

В. АРАКЧАА.

Хоочун малчыннар

Дамбал-оол болгаш Тогдук Ооржактар кайызы-даа 63 харлыглар. Назыны улгады бергенинге чалынмайн, олар Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунда сарлыктар кадарып турарлар. Оларның кададында 22 төрүүр сарлыктан бо чылын 24 бызаа алдынган. Хоочун кадарчылар кадарган сарлыктарындан колхозунга 80 кг дүк кыргып берип, эки херекти бүдүргеннер.

М. ОНДАР.

„Шынның“ материалдарының изи-биле

„Шүгүмчүлелди тоовайн турар“

Мындыг эге-биле бо чылдың сентябрьда үнген № 221 «Шынга» Өвүр районнуң төвү Хандагайты суурда столоваяның ажылында улуг четпестер барын илереткен Б. Доржунуң чагаазы парлаттынган.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң күүсекчи комитединиң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, райпо баштаар чериниң даргазы эш Ойдуптуң илеткелин райкүүскомнуң хуралынга дыңнааш, чогуур хемчеглерни алган соонда, столоваяның ажылы экижээн.

Краснодар край. Кубаньның дыка хөй суурларында колхозчуларның бажыңнарының крышаларының кырында телевидение антенналарын көрүп болур. Телевидение аваа-ла болуушкун апарган.

Чоокта чаа Краснодарның телевидение студиязы культура университединиң лекцияларын телевидение-биле дамчыдып эгелээн.

Чурукта: Теучежеск районнуң Сталин аттыг колхозунуң малчыннары культура университединиң «Улуг шынның уран чүүлү» деп темага баштайгы дамчыдылгазын көрүп олурары.

Фото И. Григоровтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Алдарлыг БАШКЫ

ОЧЕРК

1940 чыл үези. Арның көөрге хүн херели хүлерзиндир чипкензиг, шала бедиксимээр думчуктуг, улустуу-биле чугаалаарга, «чодураа дег кара карактыг», ортумак сынныг уруг ээзим аъргалап, дүмбей дүне аъттыг чорупт олургаш, ада-иезинге чанып келген.

Өөренип чораан, арыг-силиг, артында-ла аревэ кежигүнү. Ам-даа чалыы кижиниң сеткили дамырак кара суг дег арыг болганда чүнү карадаар ийик, чүгле өөрүшкү, чоргаарал оон чүрээн долган.

Ол өйде Калзан-хам дээрзи хора чедирериниң доңун дүүп, хомудаан сеткилиниң хыын хандырып алыр дээш чүнү кылбайн турган дээр. Бо удаада база-ла, «чыда өлүр чылан эвес» дээн ышкаш, ол хөделип чыткан. Демги уругнуң эдилел чүүлдерин оон оглу оорлай берген. Ынчалзажок ону чажырары бергедеп келир хире, ам канчаар, хамның кадайы «буруузун миннир» ужурга таварышкан.

— Оглум черден тып алган чорду — деп, ол чугаалаан.

А демги чүүлдерни алыр дээш чеде бээрге, кичээл-кыдырааштарын ора тырткылап, билетте чуруктуң карактарын деже шашкылап каан болган.

— Уруглар ынчаар ойнап каапкан-дыр—деп хамның кадайы харыылаан.

Өйүн чурттап эртип турган эрги чүүл-биле хереңденип орган чаа чүүлдүң ускүлежиишкини мындыг янзылыг болган. Эрги чүүл өлүр, а чаа чүүл—тиилээр болгай.

* * *

1960 чыл. Чаа-Хөл районнуң школаларының бирээзинге бирги класстың кичээлинге чоокта чаа олурушутум.

Уруглар—парталар артында карактары сергек, арыннары чазыкчаагай. Мында—өөрүшкүлүг аажок. Чүге ындыг чоор? Тываның күскү хүнүнүң дээшкини сеткилди чырыдып турары ол бе? Азы мында херек эки чоруп турар чүве бе?

Ынаар баарым мурнунда ында башкы кичээлди эки органызастап билир, белеткелди ылавылалдыг кылып алыр кижи деп мензэ сагындырып каан чүве. Шынавыла, уругларның ол эки хөөнүүнде башкының салдары илдең деп чүвеге удавайн бүзүредим.

Черле дуржулгалыг башкы кичээл эртирип тур. Уруг-дарыгны доора ол-бо чүүлче будулуп, тенектенирдаа чай алдырбас. Кичээл бүрүнү-биле ажыктыг, солун чоруп турар.

— Дүүн чүү ужук өөренчик бис?

— У—деп, бир оол ындыг. Өске өөреникчилер база ынчаар чиңнайны берди.

— Уу, ус, ку—дигилеп, өөреникчилер шиңгээткенин бүзүреттилер.

Башкы ужуглелдерни аштыргаш:

— Мону номчуур болган болгай бис, кым номчуурул?—дидир.

Маңаа хөй уруглар хол көдүрүп келди.

— Ул-ус, со-лун—деп өөреникчилер слогтап номчуп турлар.

Бир урутга О үжүктү самбырага бижиткен. Оозу бижиди.

— О-нуң чүзү четпес-тир?—деп, башкы айтырды.

— Адаанга шугумга чедир биживээн-дир.

Уругларга үжүктерни айтырда оларның көрген чүүлдери-биле холбаштырып турарын эскерип кагдым.

— Заготзерного чораш чүнү көржүк бис?

— Тараа.

— Ону кым белеткеп кааныл?

— Колхозчулар.

— Тараадан чүнү кылырыл?

— Хлеб.

— Ам тарааны слогтап көрээлинер—деп башкы база чугаалааш, уругларның ылаңгыя «Р» деп үжүктү адап турарын эскерип көргеш, Р-ны мурнунга «Ы» дыңналбас кылдыр адаңар дидир.

Ийинден көрүп олурарга кичээл черле солун эртип тур.

Вера Сереевна Чылбак-биле мындыг янзы ужураштым. Ол ам — РСФСР-ниң школазының алдарлыг башкызы. Демги эгезинде танышкан уруувус бо болбас ийикпе. Ам сөглеп болур бис: хам буурап дүшкен, а' совет башкы чечектелген-дир...

* * *

Школаны—садка, а башкыны—мерген, ажылга ынак, чүткүлдүг садчыга дөмейлеп болур. Чүге дээрге, бодунуң ажылының чимизин көөрде садчының хөй чылда, «ары дег» кызымаа-биле хөделип кээри-биле бир дөмей, башкы кижи—чыл-чылы-биле күженип келир. Вера Сереевна-биле чугаалажып олурарга, харын бо бодал кижиге дораан кирер. Башкыларның ажылын өөредилге шынарын каш хуу болганындан улус деңзилеп көөр боор. Харын ол чаңчылды эдергеним-не ол ийнен:

— Башкылап турган класстарынарга өөредилге шынары кандыг болуп турду моонар башкы?—деп айтырдым.

— Ак-Туругга башкылап тургаш бирги-даа, ийиги-даа класстарны чүс хууга доостурган мен.— Ындыг, «оон» уруглары чедиишкинниг өөренген.

Бо харыыны дыңнааш, школачыларның ийиги чылга олуруптарының айтырыын сонуургай бердим.

— Ийи чылда катап олуруптарының айтырыын школага уруглар эвес, харын башкылар тыпкан чүведир, шуут сөглээрге, ол—башкыдан хамааржыр—деп, моон биче мурнуу чарыында башкылар өрээлинге танывазым башкы ынчап орган чүве. Ол черле чөптүг чугаа. Бо талазын алгаш, Вера Сереевна-биле чугаалажып көрдүм. Оон өөреникчилеринден ынчаар олурупканнар чок.

— Бо дугайында чугаалап көрүңерем, Вера Сереевна.

— Кошкак уруглар чыл эгезинде-ле билдине бээр чүве, ынчангаш ынчан-на хемчегни ап эгелээр.

— Кандыг хемчег боор чоор ол?

— Мында аарыг кижиге эм бижип бээри дег рецепт турар эвес. Мээң практикамга болган чаңгыс чижек чугаалап көрейн—деп Вера Сереевна ындыг.

— Солун-дур башкы, дыңнап ор мен.

— Барыын-Хемчикке ажылдап тургаш, үш чылда катап олурупкан Ондар деп оолга таваржы берген мен. Оолда мырыңай хайгаарал чок, чүве тоовас, айтырыгга харыылаарда алгыра-даа бээр. Чамдык башкылар ону сээдең кылдыр безин санап, оон ойталаар чыгап турган.

«Чүнү кылырыл?»—бо-ла айтырыг баштан үнмес. Янзы-бүрү бодалдар кижини черле амыратпас. Чогум канчаар шиитпирлээри билдинмес. «Оолду школадан үндүрүптери—эң

Сессияның шиитпири боттанылгада

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаар болгаш хөй-ниитиниң чурум-чурумун камгалаар хемчеглерниң дугайында ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң чедиги сессиязының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулга-биле, районнар Советтери боттарының сессияларынга бо чугула болгаш соңгаарлаттынмас айтырыгны чугаалажып турар.

СҮТ-ХӨЛ РАЙОНГА. Район Совединиң ээлчеглиг онгу сессиязынга бо айтырыгны чугаалашкаш, «Ишкин» колхозта эш Канчыыр-оолга, «Алдан-Маадыр» колхозта эш Шалдыгга удурткан эки-тураның улусчу дружиналарының үлегерлиг ажылын демдеглээн. Олар чон ортузунга социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаарының айтырыын чоннуң ортузунга каш удаа тайылбырлап турганнар. Кем-херек үүлгедир чоруктар бо колхозтарда сөөлгү үеде элээн кызырылган.

Ынчалза-даа хоойлу-дүрүмнү хажыдар, хөй-ниитиниң чурумун үрээр чоруктар районда бар турда, районнуң суд, прокуратура болгаш милиция органнары оларга удур хемчеглерни ап турары четпес деп, сессияга демдеглээн. Бо чылын районга кем-херек үүлгедииниң барык хөй кезии арагалаашкынның түңнелинде болган. Күш-ажыл лагериндеn хосталып үнгеннерниң болгаш хөй-ниитиниң кижизидилгезинге алган чурум үрекчилериниң ортузунга кижизидилге ажылы кошкак тургустунган. Кем-херек үүлгедир чоруктарны катаптап турар таварылгалар ылангыя Суг-Аксы көдээ Советте (даргазы эш С. Лопсан) бар. Ол ышкаш Алдан-Маадырда Д. Ооржак арагалап, хулиганзыг чорук кылып чоруп турар. Ооржак мурнунда херек эрттирип чораан келзе-даа, оон кандыг-даа түңнелди кылбаан. «Бора-Тайга» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу Орлан-Кара колхозтуң 13 хоюн оорлап чип алгаш, назылап кыраан кижи мен деп чылдагаан дилеп, херектен агарып алырын оралдажып турар деп ол колхозтуң даргазы эш Одаң-оол шүгүмчүлээн.

Депутаттарның санал-оналындан алгаш көөрге, райпонуң шугумунда самчыгдалдар амга чедир 50 муң ажыг рубль болуп турар. Райпо баштаар чериниң удуртукчулары эштер Кысыгбай, Дорофеев олар садыг ажылдакчыларының ажылга шын эвес шилип ап, садыгжыларның ажылын контрольдавайн турар деп, депутаттар болгаш сессияга чалаткан активтер шыңгыызы-биле шүгүмчүлээннер.

Хоойлу-дүрүмнү сагыыр дугайында лекция, беседалар кончуг хаая чоруттунуп келгенин, район төвүнде болгаш колхозтарда клубтарга культура-массалыг ажылдарны кошкак организастааның санал бергеннер шыны-биле илередип чугаалааннар.

Аныяктар ортузунга комсомолдуң кижизидилге ажылын улам-на экижидер, көдээ Советтер, суд, прокуратура, шагдаа органнарының демниг ажылын күштелдирип тургаш, хоойлу-дүрүмнерни быжыглаар хемчеглерни алырын сессия бодунуң хүлээп алган шиитпиринде айтып турар.

О. ДАРЫМА.

ЭРЗИН РАЙОНГА. Бо-ла айтырыгның дугайын район Совединиң сессиязынга чугаалашкан. Эрткен чыл дарга бодаарга, бо чылын районда кем-херек үүлгедир, хулиганнаар чоруктар элээн кызырылган. Район иштинде мурнунда кем-херек ужурунда шииттирип чораан келгеннерниң хөй кезии ам колхозтарда ак-сеткилдиг ажылдап турарлар. Районда тургустунган эки-тураның улусчу дружиналарындан «Кызыл сылдыс» колхозта улусчу дружина (командири эш Чула) эки ажылдап келген. Ол колхозта дружиначылар ээлчег ёзугаар дежурныйлап, кандыг-бир бичии-ле чурум үрээр чорук көстүп кээрге, ол-ла дораан дружинага хемчээн ап турар. «Мөрен» колхозта эш-хуузунуң суду (даргазы эш Моң) база-ла эки ажылдап келген.

Хоойлу-дүрүм хажыдыышкынынга удур болгаш хөй-ниитиниң чурумун камгалаар талазы-биле ажылдарда четпестерниң барын санал берген ораторлар шыңгыызы-биле шүгүмчүлээннер. Чамдык колхозтарның баштаар черлери көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажыдып турар. Чижээ, «Чаа орук» колхозка колхозчуларның хуузунда малдарын колхозка албадал-биле салдырып турган. Ону катап эдер ужурга таварышкан. Ол-ла колхозтуң зоотехниги турган Бумбажайдан 22 бода мал тудап турар, «Мөрен» колхозта 108 баш мал ис чок читкен. Ындыг турда истелге органнары кандыг-даа хемчег албааның депутат эш Доржу шүгүмчүлээн.

Сессияга илеткел кылган, райкүүскомнуң шагдаа салбырының начальниги эш Баирниң илеткелинге болгаш санал бергеннерниң чугаалааны болза, районнуң суд, прокуратура шагдаа органнары болгаш көдээ Советтер улусчу дружиналарга, эш-хуузунуң судтарынга кошкак дузалажып келген. Оларның семинар өөредилгезин организаставаан. Ынчангаш моон соңгаар истелге органнары биле көдээ Советтерниң аразынга харылзааны улам-на быжыглаар, сессияның шиитпирин чер-черлерге таныштырар дугайында шиитпирни сессия хүлээп алган.

Х. БЕГЗИ.

МАСТЕРСКАЯ ДУГАЙЫНДА

Өвүр районнуң Хандагайты суурга райпонуң дааранылга мастерскаазының ажылдап келгени чонга дыка ажыктыг турган. Ынчаарга сөөлгү айларда ооң эжии үргүлчү хаглыг турар апарганынга чурттакчы чон хомудап турар.

Райпонуң баштаар чери ол мастерскааны кышка уткуштур септевээн, чогуур белеткелдер ажылын чорутпаан. Мастерскаяның дааранықчылары боттарының бажыңнарында ажыл чок олурарлар.

Мастерскааны кандыг-бир чылдагаан-биле шуут хагган бе дээрге, а ооң эжиинде «Өвүр райпонуң дааранылга мастерскаазы» деп бижип каан турар. Чоннуң хереглелдерин хандырарынга ужур-дузалыг бүдүрүлге черин хаап каар эвес, харын улам эки ажылдадыр ужурлуг.

А. АРТАА.

ГРОЗНЫЙ. Совет эрге-чагырга болза даг чурттуг херээженнерге өөренир эргени берген. Эмчи, педагог, хөй-ниити ажылдакчызы азы эртемден херээженнер ам ховар эвес болган.

СЭКП кежигүнү чечен — Мариам Чентиева — Чечен-Ингуштуң дыл болгаш литература төөгүзүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы. Ол чоокта чаа эртемнер кандидады деп ат алырының «Чечен-ингуш бижиктиң үн составтары» деп темалыг эртем ажылын дооскан.

Ам Мариам Чентиева «Чечен литератураның очерктери» деп өөредилге номун ажылдап кылып турар. Ол ном орус болгаш чечен дылдарга парлаттынар.

Чурукта: эртем ажылдакчызы Мариам Джарц Чентиева библиотекадан литература шилип ап тур.

Фото В. Байдаловтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа негелделерге дүүштүр

№ 1, 2 хой фермаларының хойжуларының кыштагларында чагайжыды туттунган (колхоз төвүнде ышкаш) бажыңнар мынчага дээр кылдынмаан. Чижээ, № 1 хой фермазының кыштагларының чаңгызында муң чүгээр чүгле бир бажың бар, колхоз баштаар чери малчыннарга чылыг, чырык, делгем бажыңнарны тудуп бээринче кошкак кичээнгей салып келгени оон илдең.

Колхозчу малчыннарның амыдырал байдалын экижидеринче, оларның кол кыштагларынга чаңгыс аай хевирниң бажыңнарын 1961 чылда колдады тудары, ол ышкаш чайын, кыжын малчыннарның мөөңнежи бээри одар-белчиирниң төвүнге (чижээ, Төре-Хөл участогунда) культура баазазының бажыңын, бети дээрге бүрүн дериттинген кызыл өглерин тургузары, аңаа киноларны, концерттерни, номчулга конференцияларын организастаары — малчыннарның культура амыдыралын экижидериниң база бир чугула херээ. Ол болза РСФСР-ниң көдээ чонунуң культура хандырылгазының байдалының болгаш ону улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглерниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң чооктагы доктаалында негелделерни күүседиринге дүгжүп турар.

О. ЛОПСАН,
№ 1 хой фермазының эргелекчизи.

Эрзин «Мөрен» колхоз.

Ажыглалга киирер

«Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелинде И. Ощепкова удурткан тудугжулар бригадазы күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Октябрь айда ол бригаданың кежигүннери 20 аал ишти чурттаар 4 бажыңнарның иштин чугайлап, шалазын дозулааш, оларны хуусаа бетинде ажыглалга киирерин хандырганнар.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга белектиг ужуражыр дээш олар ноябрьда 12 аал ишти чурттаар ийи бажыңның тудуунуң сөөлгү ажылдарын бүрүн доозуп, ажыглалга киирерин хүлээнгеннер.

В. МИРОШНИКОВ.

Чаңгыс директор канчаар боор

Бо өөредилге чылында бистиң Кызыл-Мажалыкка ажылчын аныяктарның кежээки школазы ажыттынган. Баштайгы үеде аңаа 116 аныяктарны хүлээп алган. Удаваанда 85 кижи арткан. Өөренип кирген аныяктарның школазын кааптар чоруу сөөлгү үеде улам көвүдээн болгаш ам мырыңай чүгле 47 кижи арткан. Бо талазы-биле хамаарышкан организациялар болгаш ылангыя ВЛКСМ-ниң Барыын-Хемчик райкому шиитпирлиг хемчег албайн турар.

Кежээки школаның ажылының талазы-биле сентябрь айда-ла СЭКП райкомунга албан организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының чөвүлел хуралын эрттирген. Организацияларның удуртукчулары ажылдавышаан, өөренир аныяктарга таарымчалыг байдалды тургузар, оларның кичээлдерге кээрин бүрүн хандырар дээрзин аңаа шиитпирлээн турган. Ынчалзажок ол шиитпирни кым-даа күүсетпээн. Ындыг организацияларга райкүүскомнуң шагдаа килдизи (начальниги эш Сүгдүр), Кызыл-Мажалык АТК-зы (начальниги эш Дворков), СТС (начальниги эш Абрамов), «Барлык» совхоз (директору эш Түгер) хамааржыр.

Амгы үеде ол ышкаш өөреникчилерниң санының эвээжээнинден өөредилгени үргүлчүлээр бе азы канчаарыл деп айтырыг туруп турар. Школа директору эш Р. К. Купреева Кызыл-Мажалыктың хамык организацияларының аразынга чааскаан маңнап-ла турар, хөй-ниити организацияларындан аңаа дузалашпаска, чаңгыс директор чүнү канчаар боор.

Ол-ла районнуң Аянгатыга октябрь 10-да көдээ аныяктарның кежээки школазы ажыттынган. Ында 5—9 класстарга кичээлдер эгелээн. Ынчалзажок ол школага чарыгдаза чогуур акша-хөреңгини райкүүскомнуң сан килдизиниң планнап көрүп турары-биле алыр болза, аңаа ажылдаза чогуур башкыларның шалыңынга безин ыракта четпес. Бир-тээ школа эгелээн чүве төлээде, ону база-ла райкүүскомнуң талазындан дарый шиитпирлээр ужурлуг.

Ажылдавышаан тургаш, ортумак эртем-билиг чедип алыры — аныяктарга чугула ужур-дузалыг херектир. Ынчангаш бо кежээки школаларда тургустунуп келген таарымча чок байдалды дарый эдер талазы-биле аңаа хамаарышкан организациялар шиитпирлиг хемчеглерни алыр ужурлуг.

Е. ШАКТАР-ООЛ,
башкы.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Ужуру чүдел

Бистиң Балгазынның механизация училищезиниң коллективин бичие деп болбас. Училищеде курсантылар безин 270 хире кижи бар. Оон аңгыда башкылар болгаш ажылчыннар база эвээш эвес.

Ынчалза-даа бистиң коллективте полит-кижизидилгелиг болгаш культура-массалыг ажыл барык чок. Ону удуртур, организастаар кижилер безин билдинмес. Баштайгы үеде ол ажылды харыылаар Назын-оол деп бир кижи көстүп чоруп тургаш, арагалааш ажылдан үндүрткен. Оон соонда Д. Эренчинни чоруткан, оозу багай ажылдааш ажылдан үндүрткен. Ынчангаш бүдүн чыл дургузунда биске 3 катап кино, 1 удаа лекция болган.

Ооң черле ужуру чүдел? Бистиң училище Таңды районнуң девискээринде турар чүве төлээде, СЭКП-ниң ол райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи бо айтырыгга харыылап берги дег-дир.

С. ХАЯ.

Тарадылга четпес

Бай-Тайга районнуң Мугур-Аксында харылзаа салбыры чоннуң чагаа-харылзааларын болгаш чагылгаларын багай тарадып турар. Келген чагааларны контораның эжиинде өрээлче бөле каап каар, оларны келген кижилер ап, чамдыктарын чазып көргеш дедир салып каап турарлар. Ынчангаш дыка хөй чагаалар ээлеринге четпейн чидип турар, а чамдыктары чазык болур. Чижээ, «Малчын» колхозтуң колхозчузу Иргит Седенниң чагаазы бир неделя хире чазык чыдып, ону туралаан-на кижи номчуп турган. Ындыг таварылгалар дыка хөй. Ол чорук почтачы Бадымааның улустуң чагаа-харылзааларын чедирбейн турарындан болуп турар. Кижилерниң чагыткан солуннары четче келбес, келген солуннарны колхоз конторазынга эккеп каар, олар аңаа чыткаш чидип, бүдүлүп турар.

Районнуң харылзаа конторазы почта тарадылгазын кедергей харыысалга чок чорудуп турарындан колхозтар аразында почталар солчур, кижилерниң чагаалары, чагылгалары өске черлерже чоруй баргылаар чүүлдер бар. Кара-Хөлде Дамдын-Доржуга болгаш «Мурнакчы» колхозта Дамбага чедер чагаалар Мугур-Аксынга октябрь эгезинде-ле келген, ам-даа чыдар.

Улустуң чагааларын, чагылгаларын мынчаар харыысалга чок көрүп болбас.

Д. ОЧУР.

Сагыш салза

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунда 8 чүък, 2 чиик автомашиналар бар. Оларны кадагалалдыг тургузар болгаш камныг эдилээр дээш бүрүн тургузуптар гараж чок болуп турар. Артель баштаар чери 1953 чылдан бээр гараж кылырын бүдүрүлге тудугларының планынга чылдың-на киирип келген. Ындыг-даа болза, ол план саазын кырында арткан.

Колхоз 1958 чылда 6 автомашина турар гаражтың ханазын арай боорда дооскан аттыг болган. Тудуг бригадазының тудугжулары эрткен чылын чүгле гаражтың кырын шифер-биле дуглаан болза-даа, оон өске чүүлдерин четче кылып дооспаан. Колхоз баштаар чери 1960 чылда СТС-тен ийи бызанчыны эккелдиргеш, гаражтың тудуун кылдырып эгелээн. Ол бызанчылар гаражтың бир ужунга бичии өрээл тургузуп кааш, бус-биле изидер одалга системазын кылган соонда, СТС-че чоруй барган.

Гараж тудуу четче доозулбаан. Бүрүн кылдынмаан гаражтың иштинге, даштынга суур чурттакчыларының инектери девээлеп чайлаан. Гараж тудуун доозарының айтырыынче баштаар чер сагыш салбастаан. Бир эвес сагыш салган болза, ол четче доосту берген турар ийик.

М. КАНЧЫЫР-ООЛ.

Чурумчудар

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң Кара-Булуңда база бир улуг суурy бар. Бай-Хаак, Хову-Аксы суурларның Кызыл хоорай-биле аргыжар оруу ол суурну таварты эртер, ол оруктап автобустар чоруп турар.

Ынчаарга Кара-Булуңнуң чурттакчылары ол суурну таварты автобустар чорууруң чурумчударын негеп турар. Амгы үеде ында автобус доктаар тускай чер-даа дериттинмээн, оон туржук автобус доктаар черге пассажирлер олурар узун сандайлар безин кылдынмаан.

— Кышкы үеде автобус манаары дыка берге болуп турар. Оларның суурга келир шагы чаңгыс аай эвес, кажан кижи автобуска таваржып алганда, олут чок болгулаар.

В. ШОЙЛАА.

«Шынның» тени-биле

Төчая кудуп тура...!

Ыт-шимээнниг, хөлзээзинниг ийи кижи бажынче кирип келгеш, чартык литр водканы стол кырынга олуртупкан. Ол столду бо кежээ өөренген өөреникчи-даа, ажылдаан ава-даа база катап ээлеп шыдаваан. Бирги классчы бижип олурган кыдыраажын хаап кааш, сумказынче суп алган, уруунга хөйлең быжып, даарап бээр деп турган ава столдан чайлап берген.

Оон чүү болган деп? Демгилери бир-бир стаканны төчая куткаш, чык кылдыр үскүлештирипкеннер. Оон база-ла... (хогланып алыр дайнам хлеб безин бо удаада оларга негеттинмээн, чүге дээрге оларның бирээзи бир-ле черже далажы берген). Карактар мурнунда таварышкан бүгү-ле чүвелер шокаранайнып, шуугаазын чугаа төктүп-ле үнген: ийи «тулган эрлер» мактанып орда, далай безин чода ортузу хире сыык, тайга безин эжик аксы хире чоок болган. Оларның бирээзи—чолдак сынныг, чүгүргүлеңнээш карактарлыг, 20 хар иштинде аныяк эр стол кырын орта чудуруу-биле бир шашкаш, дылы долгажып, кагылып тура, алгырган:

— Достай, көрүп-түр шүве, баргаш канчаар долгаптар эвес мен, адыыргаан чүвени!

— Сени судка таптыг бээйысаар чүве деп Достай чугаалап турган-на болгай харын, оол!

Ооң кожа олурган эжи —30 хар ажа дүжүп чоруур, эьт-хаңгыр, а ынчалза-даа каш-каш хонуктарда улаштыр арагалаашкындан ийи карактары хапыйтыр ыжа берген кижи, аныяк эрниң ол чугаазын деткий дыртып каан.

...Дүнекиниң он ийи шак ажып турган. Ол-ла үеде колхозтуң улусчу дружиначылары дежурный хүлээлгезин күүседип, кудумчуга чорааннар. Бир-ле ээрик үн школа чанында бар-ла шаа-биле хөректенген:

— Бээр үн, Достай, чуура тудуптайн!

Дружиначылар аңаа дораан-на маңнажып чеде бергеннер. Ол кижи—Серен-Доржу болган, Достайның бажыңының чанында алгырып күштенген, ийи буду «чүгүрүүнде кире» берген, бо маңнап турган.

Колхозта эш-хуузунуң судунуң даргазы, ында чеди чыл школазының директору Моңгуш Достай арагачы, хулиганзыг херектер үүлгедир, колхозтуң ажыл-херээнге киришпес Серен-Доржуну хемчег ап, боду-биле каш удаа чугаалажып турган. Ынчалза-даа Серен-Доржу ооң ужур-чөвүн хүлээп албайн, харыы «өшөжээн» негеп, дүне када ону удуттайн, эжиин халырадып, соңгазын соктап, Достайга чалчып чоруп турганы ол болган.

Чаңгыс бо-даа эвес, ооң четпезин илереткен кижи бүрүзүн көргенде, «өжээним бар» деп алгаш, оларга чөңгээлээр чаңныг кижи. Мээң бажыңымны бакка кылдырткан сен дээш — колхоз даргазы А. Шаалыга, дружиначыларың мени шүгүлдеп турар дээш — эки-тураның улусчу дружиназының командири Т. Түвет-оолга, биче хулиган херекке онаап, мени олурткан сен дээш—райкүүскомнуң шагдаа салбырының начальниги О. Комбуйга чалчып, чөңгээлеп, оларның амы-тынынга кыжанып тургулаан.

Серен-Доржу колхозка ажыктыг ажыл кылырындан үргүлчү ойталап, тежээдикчи арга-биле амыдырап келген. Эрткен чазын колхоз төвүнден дезип үнгеш, кожазында Хандагайты суурга аар-саар ажыл кылып, арагалап чоруп турган. Күскү сиген, тараа ажаап алыышкынының үезинде база-ла ажылдаваан. Хой кыргыыр черге механиктедип каарга, күш-хүнү эвээш-тир деп меге чылдагаан тыртып алгаш, ажылын ара каггаан. Кадайы Сүгежик Моңгушка-даа, бичии уругларынга-даа ол чымчак чөпшүл сеткил чок, канчап чөөп-ле тургаш, каш акша холга тудупса, кадайынче сунарының бетинде магазинче халыыр —спирт, водка садар. Хире-хире Хандагайтыны чоктааш, аңаа база-ла пактап чыдып бээр. Сүгежик арагачы ашаандан пат сестир болгаш уругларынга идик-хеп, аъш-чем, бажыңга оттулар ыяш эккел деп чугаалап беленне дитикпес. Оттулар ыяш үстүп, шыдажыр арга чок болганындан Сүгежик чаа бажыңының довурак кажааларын хоора тырткаш, оттулупкан таварылга база бар.

Арагачы, ажыл кылбас Серен-Доржуну томаартыр, холга киирип алыр дээш улусчу дружинаның, эш-хуузунуң судунуң ынчаар шыңгыызы-биле хемчег ап турганы канчап-даа шынныг. Ынчалзажок, шынын сөглээн кижээ тенек кижи өштүг дээн ышкаш, Серен-Доржу кандыг чылдагаан-биле, чүү чүвеге даянып алгаш, бодунуң тура-хөңнү-биле аажылаар деп бодап алганыл? Чок. ындыг чылдагаанны ол кайын-даа тып шыдавас! Арагачылар, ажыл кылбастар, өскениң күжү-биле амыдыраарлар кая-даа чаштынза, кандыг-даа аргаларны хереглезе, оларны хөй-ниити, оларның идегелдиг төлээлекчилери ыяавыла тып илередип шыдаар дээрзин Серен-Доржу медереп билир ужурлуг. Ооң төрээн колхозу «Коммунизмче орук» хүн бүрү чаартынып, ооң улузу бөгүнгү колхозчу ажыл-агыйның бүгү-ле адырларында идепкейлиг-биле киржип турар мындыг магалыг хүннерде, чүгле чаңгыс Серен-Доржу оларның ат-алдарын баксырадырын оралдажып турар бе? Чок! Ол дугайын аныяк колхозчу Серен-Доржу Моңгуш ыяавыла билир ужурлуг.

...Маңаа база немеп каалы. А Серен-Доржу-биле арага дээш элээн хапы өңнүк-тала болган, кежээ ооң бажыңынга бир шилди божуткан, үжен хар ажа дүжүп чоруур киживис кайда барды? Ооң адын Доңгак Селден-оол дээр. Ол ам «Коммунизмче орук» колхозтан кара-туразында үнгеш, Хандагайты суурда таварышкан-на аар-саар ажыл дилеп, үргүлчү арагалап чоруп турар. Ынчалза-даа колхозта хөй-ниитиниң организациялары Селден-оол-биле ам-даа шыңгыы чугаалажып шыдавайн турарын маңаа демдеглеп каар херек.

Н. КОЛ.

сөөлгү болгаш чиик хемчег-дир». Уругну кижизидип алыр болгай. Оон база-ла: «Чок, ол черле кижизиттинмес. Мээн мурнумда ону өөредип турган башкылар менден дора деп бе? Чок, черле дора эвес! Эттинмес оол-дур ийин!» Ынчалзажок башкы ол оолду эдип алыр деп шуут шиитпирлээн.

— А силер канчалдыңар, башкы?

— Адыр, далашпайн көрүңер—дигеш, кезек олура уламчылай берди:—бир-ле катап аңаа шүлүк оналга берип каан мен. Аңаа дыка эки харыылааш барган. «Ынчаар өөренир-ле болгай» деп мактап кагдым. Ооң чуруму шымбай апарган. Дыңнап сонуургаар, харыылаксаар. Байдалды көргеш, одуруг даргазынга соңгудувус, «дешшдип аан». Киживис өөрүнүң өөредилгезин хынап турар апарган. «Мээң дузалакчымдыр сен» суг-суг деп, сонуургадып каап турдум. «Сээдең» оглувус ол [illegible]-биле эки өөренип чоруй барган.

Мен борта айтырыг салыр деп чорумда, мээң бодалымны номчупкан чүве дег, башкывыс шуут чугаалай берди:

— База дапкырлаайн: чамдык уругларга мактал, өскелерге—шыңгыы негелде херек. Ада-иелер-биле харылзаа база—кол чүүлдүң бирээзи. Чижээлээрге, бичии улус ада-иезин өөртүрүн база бодаарлар. А чүнүң-биле өөртүрү—билдиңгир, демдек-ле болгай.

Башкылар-биле таваржы бергенимде, черле баарым өйүп чоруур чүүлдер айтырар кижи мен. Ам база-ла:

— Чамдык кудумчулаар оолдарны оон канчап адырып алырыл, башкы?—деп айтырдым.

Вера Сереевна кезек боданып олур. Оон мындыг чижек чугаалайдыр. Башкының клазынга Макар деп оол турган. Чамдыкта кичээлге келбес. Ынчаарда ачазынга баарга «школа баарды» дээр. Мынчангаш, оолдуң ачазы кичээлге кээп турар апарган. Оолду чагып турдувус: «Ачаңга дузалаарының улуу, саат ужураштырып турар-дыр сен. Вожатый сени сүрер дээш бодунга база хора чедирип турар, а ол дээрге сен дег өөреникчи кижи-дир».

— Мындыг чүүлдерге чаңгыс башкы база күш четпес—деп, бодалды башкы уламчылай берди.—Пионер дээш, хөй-ниити организациялары-биле сүмележир, олардан деткимче дилээр суг-суг дээрзин чугаалайдыр.

— Ынчангаш, демги оглувус өөредилгезин ударник болуп дооскан болгай—деп, шала хүлүмзүрүп, бодунуң-на төрээн оглунуң чедишкининге өөрээн ава дег, арны чырып келгензиг, Вера Сереевна түңнеп кагды.

* * *

Башкы кижиниң ат-алдары улуг рольдуг. Ол алдар чүгле кичээлдерге илеревес. Сан башкызы туризмни эргелеп, физика башкызы—колхозка өөреникчилерниң ажылын удуртуп суг турар болза улам эки. Өөреникчилерге ол черле уттундурбас артар. Бо-ла бодалдарны Вера Сереевна черле ниити башкыларга хамаарыштыр чугаалагылай-дыр.

Ынчаарга башкының алдары төрелдер-биле харылзааларга база мырыңай чугула кылдыр бодап келгеш, бо талазын сонуургап көөрүмге, башкывыс бодунуң чамдык бодалдарын чугаалагылады. «Барган черинге ажыы-биле чугаалажыр, олар-биле сүмележир. Ада-иелер-биле хуралдавас, сеткилден чугаалашпас болза олар база-ла хөөн чок болур».

Мынчангаш, Вера Сереевна өөредилге чылы эгелеп турда ада-иелер-биле хурал кылган болду. Кичээлге канчаар белеткенирин, хепти кедерин дээш, черле хөй чүүлдер дугайын илеткеп берген. Орта-ла ада-иелер активи үш кижи соңгуп алган. Бо активке холбашкан бир чүве меңээ солун болган—чамдык ада-иелер кандыг-бир чылдак-биле хуралга келбейн барза, чугаалашкан, чагаан, сүмелээн чүүлдерни демги активтиң кижилери барып чугаалагылап бээр. Чамдык үелерде чаңгыс башкыга хөй бажыңнар кезиир шак тывылбайн баргылаар-ла болгай.

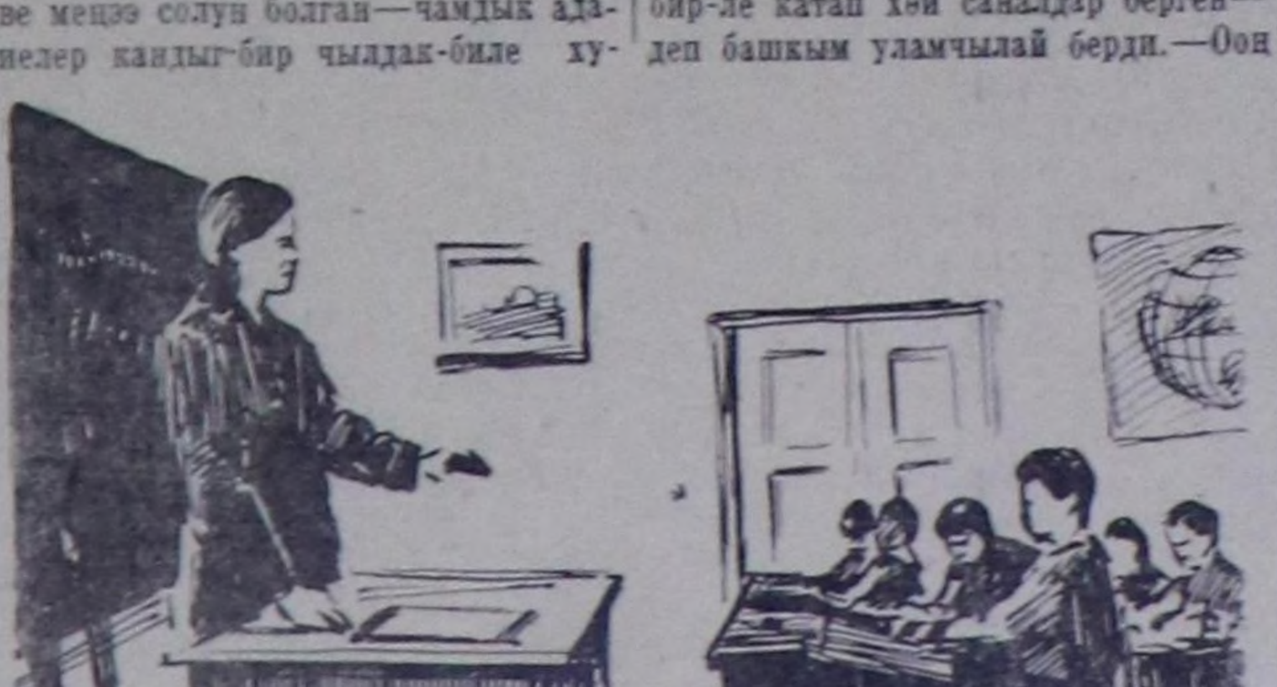

Чайын база-ла өөреникчилерниң чүнү кылып турарын сонуургаар: «Чайгы оналга талазы кандыгыл? Ногаа өстүрериниң кандыг ажылдарын кылып турарыл, дыштаныы кандыгыл»?

Дуржулгалыг эштерниң саналы, сүмези, харын-даа чөптүг, ак-сеткилдиг шүгүмчүлели кижээ аажок дузалыг. Вера Сереевна бо дугайында бир чүве сактып чугаалаан.

— Мээң башкы ажылымга улуг дуза көргүскен Чимит-Доржу деп башкыны ам-даа утпас мен—дидир.

— А тодаргайлаарга?

— Чаа башкылап турар үемде мээң кичээлдеримге олурушкулааш, бир-ле катап хөй саналдар берген—деп башкым уламчылай берди.—Оон соонда аажок ыглап турган мен. «Башкы болуп шыдавас кижи эвес мен бе» кылдыр бодап-даа турдум. А сөөлүнде кээп ындыг саналдарның ажыктыын бодум биле берген мен. Кижи боду база башкылар урогунга олурарга хөйнү бээр.

— Чижектен айтып болур ирги бе, башкы?

— Чаа-Хөлдүң Ак-Туругга башкылап тургаш, район төвүнге турган дуржулгалыг башкы Сериң-биле үргүлчү харылзаалыг турдум. Мен Чаа-Хөлге келгеш, ооң урогунга олуржур, а ол Ак-Туругга баргаш, мээңиинге олуржур турдувус. Чижээлээрге, бир теманы алгаш, ону канчаар чедимчелиг башкылаарын сүмележип алыр бис. «Ынчаарга хоржок, мынчаар болза эки-дир» суг-суг деп айытчыр бис.

Вера Сереевна-биле мындыг янзылыг чугаалашканым бо. Чаа-Хөл суурда оон бажыңының бир өрээлинде, стол кырында өөреникчилерниң кыдырааштары чыткылаар. Ында-ла бедик кырында Черниң бирги эдеринчизиниң дүрзүзүн бөмбүрзектиң соңгу чартыын чураан чартык борбак кырында тураскаал дег тургузуп кааның көрүп кагдым.

— Ах, бо чүвениң чаражын аа?

— Ону башкыларның Бүгү-россия съездизинге төлээге чорумда Москваның дээди өөредилге черлериниң бирээзинде мээң өөреникчим белекке берген чүве болгай.

«Башкыларның ол съездизинге улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының дээрелериниң дээрелери чораан чүве болгай» кылдыр орта бодап кааш, башкывыс-биле байырлашкаш, чорупкан мен.

Кезек болгаш дыңназарымга, Вера Сереевнаны СЭКП райкомунуң ийиги секретарынга Чаа-Хөлдүң коммунистери соңгуп алган болду.

Чоннуң уруу, дуржулгалыг башкы —эш Чылбак бо-дур. Номчукчуларга ооң ажылының чамдык талазын таныштырып бараалгаттым.

С. САМБА-ЛЮНДУП.

ДАШТЫКЫ ЧААЗЫ

Гватемаланың болгаш Никарагуаның чону көдүрлүп үнген

★ ★ ★ ★

Азияның болгаш Африканың улустарының үнүнүң илерээшкини

★ ★ ★ ★

БИСТИҢ СОВЕТ СПОРТЧУЛАР ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ БОЛГАН

КУР-ДА ТУДУУШКУН

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың цемент заводтары бо чылын 16 миллион тонна цементини бээр. Ол болза 1959 чылда турганындан 3.730 муң тонна ийикпе азы 30 хуу хөй. Капитал тудуушкуннарының калбаа-биле нептерээнинин ужурундан заводтарны болгаш фабрикаларны, суг белдирлерин тудуп тургузарынга болгаш ажыл-агыйның өске-даа улуг сорулгаларынга ажыглаары-биле цемент бүдүрүп үндүрери чыл келген тудум-на улам көвүдеп турар. Сычуань можуда Цзяньюнуң заводун, Гуанси-Чжуан автономнуг районда Лючжоунуң заводун, Хунаньда, Синьцзяньде болгаш чурттуң өске-даа районнарында цемент кылыр улуг-улуг заводтар ажыглалга дужааттынган.

Хосталга мурнунда бүгү Кыдатка бир чылда-ла чартык миллиондан хөй эвес тонна цементини бүдүрер турган. Улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда цемент үлетпүрүнүң калбаа-биле механизастаттынган бүдүрүлгелерин, оларның аразында бир чылда 1 миллион тонна цемент бүдүрер күштүг болгаш ортумак база улуг эвес күштүг-даа заводтар чуртка туттунган. Амгы үеде Кыдаттың барык бүгү-ле можуларында болгаш автономнуг районнарында шуптузуда цементинин улуг заводтары бар. КУР-нуң цемент үлетпүрү 11 чылдарның дургузунда бүдүрер продукциязының хемчээлин чүгле он-он катап көвүдеткен эвес, харын-даа ооң номенклатуразын база дыка калбарткан.

Бо чылын Кыдат ийиги беш чыл планының 1962 чылда көрдүнген көргүзүглерин безин ажыр күүседипкен.

Азия, Африка улустарының доктаамал организациязының күүскомунуң ДЕКЛАРАЦИЯЗЫ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Азияның болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының доктаамал организациязының күүскомунуң сессиязы Бейрутта доозулган.

Сессияга хүлээп алган бодунуң декларациязынга күүском Конгонуң чаңгыс эвин болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарын, конго улустуң күзел-соруун базар болгаш парламентини чыылдырарын болдурбас сорулгалыг кампанияны чорудуп турар империализмниң чалчаларын узуткап чок кылырын КНО-дан негеп турар.

Конгонуң дүрүм ёзугаар соңгуттурган чазаан болгаш парламентизин деткииринче боттарының күженишкиннерин ийи катап көвүдедир деп Африканың болгаш Азияның бүгү улустарын күүском кыйгырып турар.

Азияның болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының доктаамал организациязының күүскому Алжир Республиканың түр чазаан хүлээп көөр, КНО-га алжир айтырыының талазы-биле чугаалажылганың үезинде Алжирниң херээн болгаш Каттышкан Нацилар Организациязының контролю-биле бүгү улустуң санал алыышкынын чорудар дугайында Алжирниң түр чазааның негелдезин деткиир деп бүгү чурттарга кыйгырыгны чорударын шиитпирлээн.

Күүском куба улустуң чөптүг негелделерин бодунуң бүрүнү-биле деткип турарын медеглеп, империализмниң күштеринге удур ооң маадырлыг демиселинге изиг байырын чедирип, Кубаның улузунга дузаламчыны көргүзүп, деткииринче Африканың болгаш Азияның улустарын кыйгырып тур деп декларацияда чугаалап турар. Күүском Мурнуу Вьетнамның иштики херектеринге америк империализмниң холгаарлаашкынын соксадырын негээн болгаш Лаостуң тайбыңга ынакшылдыг улузун коргудар, Мурнуу-Чөөн Азияда тайбыңның херээнге айыылдыг дүшкүүрлүг чорукту тургузар сорулга-биле Лаоста Каттышкан Штаттарның кажарлаашкынын шиитпирлиг буруу шаап көрген.

Күүском бодунуң хамаарышпас чоруу, тайбың, нейтралитет болгаш национал чөпшээрежилге дээш эрес сорукттуг демисежип турар лаос улустуң чөптүг херектерин шиитпирлиг-биле деткип тур деп декларацияда демдеглеп турар.

Корей, МАР болгаш өскелерниң-даа дугайында бөлүктерни декларацияда база киирген. Ылаңгыя Корей дугайында бөлүкте демократтыг үндезинге чурттуң катап каттыжар дугайын болгаш америк шериглерни үндүрерин негээн чүүлдер бижиттинген. Моол дугайында бөлүкте күүском МАР-ны КНО-нуң кежигүнүнге хүлээп алырын негеп турар.

Конгода байдал

БЕЛГРАД. (СЭТА). Танюг агентилелиниң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнадып турары болза, Камитатуну хостаан чорук полковник Мобутунуң чамдык талалакчыларының, ылаңгыя Камитатуну тудуп хоругдаан полковник Коколаны долгандыр бөлүглежип турар кижилерниң ортузунга таарзынмас чорукту болдурган.

Бөлүк офицерлер чаа эргилдени организастаарының планын ажылдап кылган болгаш президент Касавубунуң дүрүм чок ёзу-биле томуйлааны «Илеонуң чазаа» деп адаар чүвени эрге-чагыргага киирери ол планда көрдүнген дээрзи Леопольдвильде билдине берген деп корреспондент дыңнаткан.

Ол сүлчээниң дугайында чугаалар-биле холбаштыр КНО-нуң шериглери хоорайның чугула черлеринге контрольду күштелдирген, а ол ышкаш сүлчээчилерниң база катап тудуп бажыннаар деп бодап турары Камитатунуң бажыңының чанында камгалалды тургускан деп дыңнадып турар.

ДЕЛИ. (СЭТА). Пресс траст оф Индиа агентилели Камитатуну хостаан дугайын дыңнатпышаан, айтып турары болза, «чамдык даштыкы күрүнелер парламентиниң чыглырын кандыг-даа байдалда болдурбас деп полковник Мобутуну баш удур сагындырган» чажыт документ Камитатунуң холунга кире берген факт ону тудуп хоругдааның шуут чылдагааны болган.

Гватемалада болгаш Никарагуада болуушкуннар

ГАВАНА. (СЭТА). Чазакка удур чепсектиг демиселдерниң кыптыгып үнгени Гватемалада болгаш Никарагуада сөөлгү үеде болган болуушкуннар ол чурттарда улуска удур америкаизырак ёзу-чурумнарның алдар-хүндү чок апарганын херечилеп турар. Никарагуада Сомосаның болгаш Гватемалада Идигорас Фуэнтестиң чазактарының авантюристчи политиказы никарагуа болгаш гватемала улустарның талазындан килеңнээшкинни болдуруп турар. Сомоса биле Фуэнтес олар боттарының чуртун америк монополияларга садыпкан болгаш ам куба революцияга удур империализмниң атакаларынга дыңнангыр чепсектиң ролюн ойнап турарлар.

Парлалганың медээлеринден билдинип турары болза, сөөлгү үеде Никарагуада ажылчын шимчээшкининиң көдүрлүүшкүнү илереттинип келген. Бар турар байдалды өскертир дээш, империалистиг ыйыышкынны узуткаар дээш, демократтыг чаартылгаларны боттандырар дээш демиселди боттарының сорулгазы кылдыр салган массалыг организациялар тургустунуп турар. Элээн каш муң кижилерни каттыштырган «патриоттуг аныяктар» деп организация эң улуг ындыг организацияларның база бирээзи. Ол организацияларда революсчу хөөннүг студентилер, аныяк ажылчыннар, тараачыннар, чоннуң биче буржуазчы бөлүктериниң төлээлекчилери кирип турар. Шеригниң чамдык бөлүктери база чазакка удурланып турар.

Мурнуу Вьетнамга болган тура халыышкын дугайында

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның информас агентилели Мурнуу Вьетнамга болган тура халыышкын дугайында «Нян Зан» солуннуң редакция чүүлүн дамчыткан. Ук чүүлдү «Нго Динь Дьемниң фашист-диктаторжу бөлүүн дүжүреринче бүгү-ле патриоттуг болгаш демократтыг күштерни каттыштырар» деп эгелиг кылдыр парлаан.

Тура халыышкынның болган чылдагаанын айытпышаан, солуннуң бижээни болза:

Америк империалистер боттарының чалчаларының — Нго Динь Дьемниң башкарыкчы бөлүктериниң дузазы-биле вьетнам патриоттарны өлүрүп кырар болгаш Мурнуу Вьетнамны боттарының колониязы кылып алыр дээш араатанзыг истеп сүрүүшкүннерниң политиказын чорудуп турар фашистчи диктатураны Мурнуу Вьетнамга тургузуп алганнар.

Ынчалзажок истеп сүрүүшкүннүң күштелип турганының хире-чергези-биле Нго Динь Дьемниң бөлүүнге удур улус чоннуң демисели күштелип турган.

Нго Динь Дьемниң бөлүүнге удур демиселдиң улусчу фронтузу улам калбарып турган, а ол бөлүк улам чааскаанзырап бар чыткан. Нго Динь Дьемниң шеригиниң хөй-хөй шериг албанныглары болгаш администрация төлээлекчилери Нго Динь Дьемниң ирик эрге-чагыргазынга удур көдүрлүп үнүп турган. Оларның иштинден хөй кижилер улус чоннуң талазынче кирген.

Чоннуң болгаш шеригниң ортузунда ындыг хөөннерни ажыглавышаан, американзырак хөөннүг чамдык офицерлер болгаш политиктиг ажылдакчылар Нго Динь Дьемни дүжүрер болгаш боттарының хууда чүткүлдерин хандырып алыр сорулга-биле күрүне эргилдезин кылганнар.

Сайгонга болган тура халыышкынның аштырганының кол чылдагааны болза, ук тура халыышкынның удуртукчулары, Нго Динь Дьемниң бөлүү ышкаш, база-ла коммунизмге удур туруштарга турганында деп солун санап турар. Ол удуртукчулар Нго Динь Дьемниң чазаан дүжүрери дээш демиселче көдүрлүп үнер арганы улус чонга бербээн болгаш ол чазак-биле боттарының чөрүлдээлерин американнарның дузаламчызы-биле шиитпирлээрин оралдажып турганнар.

Американзырак ийи бөлүктүң аразында үскүлежиишкин Мурнуу Вьетнамда болуушкуннарның чорудулгазын тодарадып шыдавас турганы-ла шын деп солун демдеглеп турар. Мурнуу Вьетнамның улузунуң салым-чолун болгаш келир үезин улус чон боду шиитпирлээр ужурлуг.

Сөөлгү алды чылдарның дургузунда улустуң маадырлыг болгаш кызымаккай демиселиниң түңнелинде Нго Динь Дьемниң ёзу-чуруму берге байдалга таварышкан болгаш эң үндезиннеринге чедир силгиттирген.

Мурнуу Вьетнамда фашисчи диктатураның шыңгыраан кризизиниң үезинде чурттуң мурнуу чүгүнде бистиң ада-чургчуларывыс Мурнуу Вьетнамны хан төгүүшкүнүнден болгаш оттан камгалап алыр дээш Нго Динь Дьемниң бөлүүн дүжүрер сорулга-биле боттарының эп-сеткил каттыжыышкынын быжыглаар болгаш демиселин күштелдирер ужурлуг.

БРАЗИЛИЯНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ УЛУГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 1.000.000 ажыг бразил ажылчы чоннар демир-оруукчулар, далайжылар, порттар ажылчыннары үш хонуктуң дургузунда шыңгы ажыл соксадыышкыны кылган соонда улуг тиилелгени чедип алганын Рио-де-Жанейродан даштыкы информация агентилелдери дыңнадып турар. Ол ажыл соксадыышкыны чурттуң ажыл-херекчи амыдыралын барык шуптузун доктаадыпкан турган. Ажыл соксадыкчыларының материалдыг байдалын экижидериниң дугайында бүгү негелделерин чазак чери хандырар деп чөпшээрешкен.

Пренса Латинаның корреспондентизиниң дыңнадып турары-биле алырга, ажыл соксадыкчыларының тура-соруун кошкадыр дээш алган кандыг-даа онза хемчеглер дузалаваан. Профэвилелдериниң удуртукчуларын тудуп хоругдаарга-даа, чөпшээрежикчи чашпаачыларның оралдажыышкыннары-даа чедиишкин чок болган. Чашпаачы идегеттерниң башкарып чораан поездилериниң оруун дуглаар дээш ажыл соксаткан демир-оруукчулар рельс-оруктарны дургаар чыдыптар турганнар. Ажыл соксадыышкынының удуртуруунуң талазы-биле бүгү-ниитиниң комитединиң Рио-де-Жанейродан үндүрүп турган бүгү-ле дужаалдарын ажыл соксадыкчылары күүседип турганнар.

Ол ажыл соксадыышкыны болза Бразилияның төөгүзүнге кажан-даа туруп көрбээн улуг болган деп Пренса Латина агентилелдиң медеглелинде демдеглеттинген.

КРИЗИС ӨЗҮП ТУРАР

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның автомобиль үлетпүрүнде кризис автомобиль үлетпүрүнге продукция берип турар адырларның бүдүрүлгелеринге салдар чедирип эгелээн.

Англияда автомобильдерге электри херекселдери бүдүрер «Джозеф Лукас органзейшн» деп эң улуг компания 20 муң чедир ажылчыннар ажылдап турар бодунуң бүдүрүлгелерин кылдынган продукцияны саарар талазы-биле бергелер барын холбаштыр долу эвес ажыл неделязынга шилчидер дээрзин ноябрь 19-та чарлаан.

Өскерликчиниң хуу-салымы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи М. Сагателянның дамчытканы: чоокта чаа ССРЭ-ниң АКШ-та элчин черинче полициядан телефон долгаан. «Бодун совет хамаатызы мен дээр бир кижини чапчаа чедирип келгенивис эмнелге черинге чедип кээп көрүңер» деп полицейжи офицер элчин черниниң консул килдизиниң төлээлекчизин эвилең дилээн.

Консул килдизиниң ажылдакчызы эмнелгеге чеде бергеш, дөртен харлыг, бажының дүгү калчайып бар чыдар, ортумак сынныг, арын-шырайы соолбурара берген каразымаар кижини көрүп каан. Эмнелгениң самдар хөйлеңи ооң мага-бодунда шоодай ышкаш хөлбеңейнип турган, солагай талакы караан деже шаап каан, а хөйлениниң оң талакы чеңи — ханныг.

Сандайда күшкүйтүр олурган ол кижи бир-ле билдинмес чүвени чулчуруп, кезек болгаш-ла бодун долгандыр турар чүвелерни көрүп каап олурар болган. «Швейцар банкыда мээң миллион долларымны алыр деп турарымга мени шалтык чедирбенер. Ол акшаны алыр чекти мени дораан чорудуп бээр ужурлуг» деп ол кижи алгырып каап олурган.

А ооң чоогунда турган ийи санитаркалар ооң шимчээшкин бүрүзүн кичээнгейлиг хайгаарап көрүп турганнар. ол болза эмнелгениң тенек аарыг кижилер чыдар салбыры-дыр. Ол кижи аар болгаш барык эмнеттинмес аарыгдан аараан.

Ынчалзажок чамдыкта үй-балай чүвени чулчуруп олургаш-ла ааза кадык кижи ышкаш чугаалап олурар апаар. Шак ынчаар угаан кирип келген үезинде совет төлээлекчилер ол чогум кымыл дээрзин билип алган.

Ол кижи болза, 1954 чылда чанкайшичи дээрбечилерниң эжелеп алганы «Туапсе» деп танкерниң радио станциязының начальниги чораан М. В. Иваньков-Николов болганы бистиң төлээлекчилеривиске билдине берген. Команданың хөй кезии чанкайшичи албадалдың лагерьлеринге ур үениң иштинде хилинчектенип чытканының сөөлүнде Совет чазактың чүткүлүнүң ачызында Төрээн чуртунче ээп чанып келген деп чүве билдингир болгай. Ынчалзажок Михаил Иваньков ындыг эвес болган. Танкерни эжелеп алыры билек-ла дораан ол Төрээн чуртунга өскерилген болгаш чанкайшичилер база оларның америк ээлери ук Иваньковту экипажтың өске кежигүннерин Төрээн чуртунга өскерлир кылдыр киир тыртар оралдажыышкынга ажыглааннар. 1956 чылда американнарның мурнунга бодунуң ачы-хавыязы дээш, М. Иваньков болза танкерниң мурнундагы өске-даа далайжыларының бөлүү-биле кады АКШ-ка турумчуп чурттаары-биле ынаар чоруур арганы алган. Ынчалзажок Иваньков-биле кады анаа барган далайжылар Төрээн чуртунда шагда-ла чанып келген. Ол далайжыларның Төрээн чуртундан ойталаар дугайында билдириишкинге ат салгаш, АКШ-че чоруурун чөпшээрээниниң ужуру болза, харын-на совет элчин чери турар чуртка чеде бергеш, чаңар дугайында оортан дузаламчы дилээринде болуп турган, а Иваньков ындыг болбаан. АКШ-ка чеде бээри билек-ле дораан америк эрге-чагыргалар ону советке удур хоралыг чорукка болгаш «совет амыдыралдың бужар байдалын» көрген херечи кылдыр ажыглап эгелээн.

Ийи чылдар шак ынчаар эрткен. Иваньковтуң советке удур нүгүлдээшкини кандыг-даа чедиишкин чок болган. «Орустарның эртем чок болгаш хожудангай чоруунуң» дугайында Иваньковтуң чугаазынга угаазылалдыг кижилерден кым бүзүрээр боор.

Ам кээп бодунуң америк ээлеринге Иваньковтуң ажыы чок апарганының хүнүнүң келгени бо-дур. Ооң нүгүлдүг лекциялары соксаан, ындыг болганда ооң чиигибиле ап чораан ажыл төлевири база-ла соксаан деп чүве билдингир. АКШ-ка чемге хереглеттинер акшаны күш-ажылдың аргазы-биле канчап тып алыр дугайында бодаан болза чогуур турган. Шаандагы эштериниң чугаазындан эп көөрге, М. Иваньков радио талазы-биле багай эвес эртемниг кижи чораан болза-даа АКШ-тың найысылалынга чүгле улуг эвес кафетерейге ажылдап, аяк-тавак, сава чуггаш, неделяда 27 долларны ол алыр аргалыг болган-дыр.

Ындыг амыдыралдың элээн каш чылдарының түңнели — күш-ажылдың болгаш нервиниң могап шагзыраанының уржуундан тенек аарыг болганы ол-дур. Иваньковтуң шаандагы эштерин күткүүрү-биле ооң ээлери ону болдунар-ла шаа-биле ажыглап, хоп-мегечи чүүлдерни чулчуртуп алгаш, ам кээп Иваньковту чүге-даа херек чок, анаа бир чүве кылдыр көргеш, шуут-ла октапкаш барганнар. Төрээн чурттуң өскерликчизиниң хуу-салымы мындыг болган-дыр.

ЧАРЛАЛ

Кызылдың көдээ ажыл-агый механизациязының училищези 1960—1961 өөредилге чылында тракторист тускай эртем талазы-биле калбак профильдиң машинистер болурунга өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур. Өөрениириниң хуусаазы 11 ай.

Училищеге чүгле колхозтарның болгаш совхозтарның чорудканы 17 болгаш оон-даа өрү харлыг, кол нуруузунда чеди класс дооскан кижилерни хүлээп алыр.

Өөренип кирер дээн кижи дараазында документилерни ап алыр:

1. Билдириишкин.
2. Колхозтуң азы совхозтуң ону чоруткан шынзылга бижии.
3. Билиниң дугайында документ.
4. Өг-бүле байдалының дугайында шынзылга.
5. 3Х4 хемчээлдиг 2 фото-чурук.
6. Паспорт.
7. Шериг биледи.

Училищеге хүлээп алган кижилерни стипендия-биле, чем-биле хандырар, өске хоорайлардан келгеннерге ниити чуртталга черин бээр.

Өөредилге —1960 чылдың ноябрь 25-те эгелээр.

Училищениң турар чери: Кызыл, хоорай, Дружба (Найырал) кудумчузу, бажың № 196.

ДИРЕКЦИЯ.

Спартакчыларның бирги конференциязы

Тываның «Спартак» эки-тура спорт ниитилелиниң бирги конференциязы чоокта чаа Кызыл хоорайга болуп эрткен. Тывага «Спартак» эки-тураның спорт ниитилелин тургузуп турары-биле холбаштыр күш-культура коллективтериниң сорулгаларының дугайында илеткелди оргбюронуң даргазы эш Тыртый-оол кылган.

«Спартак» эки-тура ниитилелин Тывага организастап турар чорук күш-культура болгаш спорт ажылын моон соңгаар улам массалыг калбартырынга улуг ужур-дузалыг болурун илеткелчи болгаш конференцияга санал берген эштер демдеглеп турган. Тываның «Спартак» эки-тура ниитилели амгы үеде муң ажыг кежигүннерни хаара туткан 22 кудуку организациялыг (коллективтерлиг) болуп турар.

Моон-биле кады оргкомитет бодунуң туруп келгениниң үезинде чамдык ажылдарны чорудкан болзажок, чедир кылдынмаан чүүлдер хөй дээрзин конференция айыткан. Чижээ, кудуку организацияларның хүрээлениңде эвүлде кончуг эвээш, оргкомитеттиң перспективтиг ажыл планы амдыгаа чедир тургустунмаан. Ол ышкаш спорт херекселдерин «Труд» эки-тура ниитилелинден амдаа тускайлап албаан.

Күш-культура болгаш спортка чоннуң, ылаңгыя аныяк өскенниң ынакшылы сөөлгү чылдарда улам калбарган. Чүгле бо чылын безин Кызыл хоорайга спорттуң янзы бүрү хевирлеринге бирги чер дээш 1500 ажыг кижи, а областа ол дээш 6000 ажыг кижи янзы бүрү маргылдааларга киришкен, оларның хөй кезии аныяктар болуп турар.

Областа культура албан черлериниң четкизи, ылаңгыя клубтар дыка калбарган. Ынчангаш клубтарны күш-культура хемчеглерин эрттирерингe ажыглап шыдавайн турары дыка четпес. Чижээ, Кызыл хоорайда албан организация черлериниң дыка хөй клубтарынга чүгле кино үндүрери-биле кызыгаарлаттынып турарын конференцияга санал берген эштер шыннык шүгүмчүлээн.

Күш-культура болгаш спорт ажылы чамдык коллективтерде дыка четпес болуп турары конференцияга илереэн. Чижээ, Кызылдың электри станциязының коллективинде 200 ажыг аныяктардан спорт ажылында чүгле чаңгыс кижи киржип турар. Септелге заводунда болгаш коммунтудугда байдал оон база дээредевес. Ооң кол чылдагааны ында партия, профэвилел организациялары эки-тураның спорт ниитилелдериниң ажылын багай удуртуп турарында.

Областа спорт ниитилелдериниң хереглел барааннарын садыг организацияларының четче хандырбайн турарын конференцияга санал берген эштер база шүгүмчүлээн. Ол чорук күш-культура ажылын калбартырынга база идиг бербейн турар. Мону облпотребсоюзтуң баштаар чери өөренип көөрү күзенчиг.

Тываның «Спартак» эки-тура ниитилелиниң ажылын улам экижидер хемчеглерни айыткан доктаалды спортчуларның конференциязы хүлээп алган.

Конференция «Спартак» эки-тура ниитилелиниң область чөвүлелин соңгаан. Бирги организастыг пленумдан «Спартак» эки-тура ниитилелиниң область чөвүлелиниң даргазынга эш **В. Тыртый-оол,** даргазының оралакчызынга эш **Ю. Мыльников** соңгуттурган.

Г. САНЧАА.

Күш-культура болгаш СПОРТ

Совет спортчуларның чайынначак тиилелгези

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Хол бөмбүүнүң талазы-биле Бразилияга болган делегей маргылдаазынга совет спортчулар чайынначаа-биле тиилээн. Ынчангаш ССРЭ-ниң эр улустар командазы болза, херээженнер командазы ышкаш, база-ла делегейниң чемпиону болган.

Эр улустар командаларының маргылдааларының сөөлгү хүнүнде бистиң хол-бөмбүкчүлеривис Бразилияның командазын 3:1 санга уткан. Ынчангаш совет хол-бөмбүкчүлери Японияның, АКШ-тың, Венесуэланың, Венгрияның, Польшаның, Францияның, Румынияның, Чехословакияның командаларын шуптузун уткан болгаш чаңгыс-даа аштырыышкынга таварышпаан.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНО

Бөгүн кинотеатрларга болур кинолар болза:

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Шенелде хуусаазы» —10, 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: «Дириг мөчү»—2-ги кезээ —5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «уругларга программа» — эртенгиниң 10 шакта; «Эрестир сен, Анита» —11.15, 1.15 шактарда; «Рикша кижи» —3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

1960 чылдың ноябрь 30-де Казань хоорайга 1960 чылдың акша-эт-херексел лотереязының (дөрткү үндүрүлгезиниң) ойнаашкынныг тиражы болур.

Үш рубль-биле «Волга» азы «Москвич» автомашинаны, пианинону, соодукчуну, даараныгла машиназын, хевисти, хеп чуур машинаны болгаш өске-даа үнелиг эт чүүлдерин ойнап ап болур.

Лотерея билеттерин садып алырын утпаңар.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ ЭРГЕЛЕЛИ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

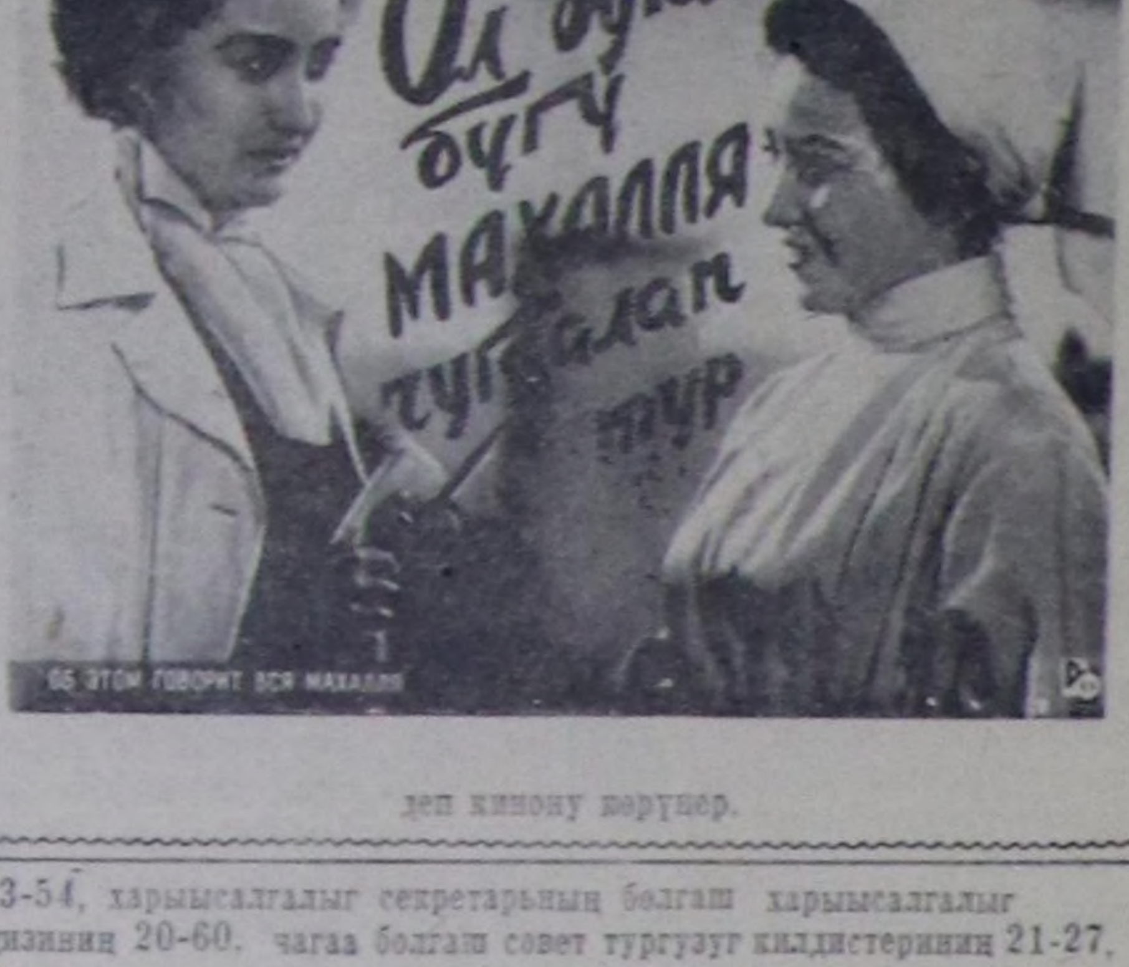
Ол дугайын бүгү МАХАЛЛЯ чугаалап тур
ОБ ЭТОМ ГОВОРИТ ВСЯ МАХАЛЛЯ

деп кинону көрүңер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарьның болгаш харысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура- амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60. чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, литажылдакчыларының 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС — 00504

Чагыг № 2968 Культура эргелелиниң типографиязы.